บทที่ ๕
ศึกษาภูมิปัญญาด้านคำสอน
ที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมาร

คำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมาร มีดังนี้

๑. คำสอนด้านครอบครัว ได้แก่

๑.๑ คำสอนบุตรธิดา

คำสอนบุตรธิดา เป็นคำสอนที่บิดามารดาสอนบุตรธิดาตนเองให้มีความประพฤติที่เหมาะสม วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร ปรากฏคำสอนสำหรับบุตรธิดาให้เป็นคนดีและมีความกตัญญู มี ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑.๑.๑ สอนให้กตัญญูต่อบิดามารดาด้วยการให้ความเคารพ

สุวรรณจักรกุมารปรากฏคำสอนที่มุ่งเน้นสอนให้บุตรธิดามีความเคารพต่อบิดามารดา เพื่อแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีของตนเองอันเป็นมโนธรรมที่บุตรพึงปฏิบัติตนต่อบิดามารดา ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่งนางก็แปงข้าวตอกดอกไม้ลำเทียนทัง ๒ กระถาง เพื่อว่าจักให้ลูกตนบูชาแลสมมาคารวะสมนาเป็นกตเวทีแก่พ่อแห่งตน..."

(๒/๑๒/๑)

ความว่า ประการหนึ่งนางก็แต่งข้าวตอกดอกไม้เทียนทั้ง ๒ ชุด เพื่อว่าจะให้ลูกตนบูชาสมมาคารวะแสดงความมีกตเวทีแก่พ่อแห่งตน

"...ในกาละยามนั้นนางก็ยออุ้งมือตั้งขม่อมน้อมนมัสการกระทำกตเวทีคารวะซึ่งแม่แห่งตนไจ้ ๆ..."

(๒/๑๒/๒)

ความว่า ในกาลนั้น นางก็ประนมมือเหนือขม่อมน้อมนมัสการกระทำเป็นการเคารพแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อมารดาตนเองอยู่เรื่อย ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

"...ดูราภิกขุทั้งหลาย ส่วนว่านางอุมมาทนิตผู้**มีปกติอันมักใคร่ไปกระทำคุณเป็นกตัญญูกับด้วยพ่อแห่งตน**..."

(๒/๑๕/๑)

ความว่า ดูราพระภิกษุทั้งหลาย นางอุมมาทนิตผู้มีปกติอันชอบกระทำความกตัญญูต่อบิดาของตนเสมอ

๑.๑.๒ สอนให้แสดงความกตัญญูกตเวทีด้วยการปรนนิบัติต่อบิดามารดา

การแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดานั้นการดูแลปรนนิบัติบิดามารดาเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เป็นบุตรพึงกระทำซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญในการแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา คำสอนนี้มุ่งสอน กุลบุตรกุลธิดาเพื่อให้ปฏิบัติถูกต้องตามครรลองคลองธรรมอันงามคำสอนเหล่านี้ล้วนสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาวรรณกรรม เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นคนดีในสังคมต่อไป

ดังนั้นการปรนนิบัติบิดามารดาจึงเป็นข้อควรปฏิบัติดังที่นางอุมมาทนิตได้กล่าวถึงคำสอนที่กำหนดเป็นจารีตประเพณีที่ยึด ถือกันในการอุปถัมภ์ดูแลบิดามารดา ในคราวที่นางอ้อนวอนนางเขมาวดีผู้เป็นแม่เพื่อที่จะให้นางเขมาวดีอนุญาตให้ตนได้เดินทางเข้าป่าหิมพานต์ เพื่อค้นหาพระยาอุสุภราชผู้เป็นบิดาแล้วได้ทำหน้าที่ในการปรนนิบัติบิดาตามคำสอนที่เป็นจารีตปฏิบัติสืบมา ดังข้อความว่า

"...การ**อันอุปฐากพ่อแม่**แห่งกูนั้นหาก**เป็นธรรมดาจารีตแก่คนทั้งหลายในโลกนี้แล**..."

(๒/๑๐/๑)

ความว่า การปรนนิบัติบิดามารดาแห่งเรานั้นหากเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแก่คนทั้งหลายในโลกนี้แล

"...ข้าหากปฏิบัติกระทำมาคือว่า **อุปฐากรักษา**ยังพระยาเจ้าตนพ่อผาย **ทุกแลงงายค่ำ เช้า ยามเมื่อขนขวายน้ำอุ่นน้ำเย็น**ใส่ชื่อผู่ข้าน้อยหากตกแต่งกระทำมาปฏิบัติรักษาแต่เมื่อผู่ข้ายังน้อยหนุ่มค้อมพอได้ ๗ ปี..."

(๔/๓/๒)

ความว่า ข้าหากปฏิบัติกระทำมาคือการปรนนิบัติดูแลบิดาทุกค่ำเช้า หาน้ำอุ่นน้ำเย็นมาให้ ข้าพเจ้าปฏิบัติเช่นนี้มาตั้งแต่แรกมาอยู่กับบิดานับเวลาได้เจ็ดปีแล้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การปรนนิบัติบิดามารดาเป็นข้อควรปฏิบัติของผู้เป็นบุตรธิดาเพราะเป็นการแสดงกตเวทีซึ่งเป็นการตอบแทนคุณที่ผู้เป็นบุพการีได้เลี้ยงดูตนเองมา การปรนนิบัติบิดามารดานั้นถือเป็นธรรมเนียมที่ยึดถือกันมา แม้การระลึกได้ว่าท่านมีพระคุณต่อตนเองถือเป็นความดีแล้ว แต่การปรนนิบัติดูแลท่านนั้นถือเป็นความดีที่น่ายกย่องแม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงปรนนิบัติพุทธบิดาและพุทธมารดาด้วยพระสัทธรรมอันล้ำค่ายิ่ง

๑.๑.๓ สอนให้แสดงความกตัญญูกตเวทีด้วยการพูดจาไพเราะอ่อนหวาน

คำสอนที่ให้พูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะต่อบิดามารดา เป็นการแสดงความเคารพต่อบิดามารดาทั้งของตนเองและสามี ดังในเรื่องสุวรรณจักรกุมารได้กล่าวคำสอนให้พูดจากับบิดามารดาของสามีด้วยภาษาถ้อยคำที่ไพเราะ ดังข้อความว่า

"...แต่นี้เจ้าก็สร้างเป็นเฮือนจักเชิญตืนเมือสู่ที่พ่อแม่ผัวเจ้าคอยขวัญใจตนอยู่ สร้างแต่ใจกว้างคำหวานอย่าขานเสียงคำหลากออกปากจาอันใดก็พอให้เพิ่นบุญฟังคำกระทำตนอ่อนน้อม**ปากจาอันใดย้อมคำงาม**..."

(๖/๔/๑-๖/๔/๒)

ความว่า นับแต่นี้เจ้าก็จะได้ออกเรือนเดินทางไปสู่บ้านเรือนของพ่อแม่สามี ต้องเพียรพยายามทำตนเป็นคนใจกว้าง พูดจาอ่อนหวานอย่าได้พูดจาด้วยถ้อยคำหยาบคายอันใดให้บิดามารดาสามีได้ฟัง ควรกระทำตนอ่อนน้อมด้วยการรู้จักใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม

๑.๑.๔ สอนให้ทำบุญด้วยการสร้างหนังสือชาดก

ผู้แต่งเรื่องสุวรรณจักรกุมารได้สอดแทรกถ้อยคำสอนเพื่อมุ่งให้หนุ่มสาวได้ใฝ่ศึกษาหาความรู้จากการอ่านหรือฟังหนังสือธรรมะ และยังได้สอดแทรกความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการเขียนหรือสร้างหนังสือธรรมทางพุทธศาสนาและการมีความเคารพต่อหนังสือธรรมะนี้จะทำให้ได้รับบุญกุศลมาก ดังข้อความว่า

"...อันว่าธรรมเทศนาอันชื่อว่าสุวรรณจักรวัตติสูตรอันนี้ดีนั้นว่าบุคคลผู้ใดได้เทศนาให้ท่านผู้อื่นฟังก็ดีได้เขียนไว้ก็ดี จ้างท่านผู้อื่นเขียนก็ดีแล้วแลบูชาเอาด้วยวัตถุเงินคำแล้วแล เคารพย่ำแยงแลมีข้าวตอกดอกไม้ของหอมพร้อมกันชวนกันเข้าไปสู่โรง ธรรมเทศนาแล้วแลพร้อมกันฟังเอายังรสธรรมเทศนาดวงนี้ตั้งแต่เค้าเท่าเถิงปลาย แม่นบุคคลญิงชายทังหลายจักปรารถนาเอาสุข ๓ ประการ คือว่าสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ในเมืองคนแลเมืองฟ้า สุขภายหน้าชื่อว่านิรพานบ่อย่าชะแล แม้นว่าจักปรารถนาเอาโพธิญาณ ๓ สิ่งให้ได้เวียงแก้วอันยิ่งคือว่านิรพานคือว่าโพธิญาณตนวิเศษแล พระปัจเจกโพธิญาณตนฉลาดในฌานอรหันตปารมีญาณประเสริฐด้วยปัญญาก็เทียงว่าจักสมฤทธี ดังคำมักคำปรารถนาแห่งสูท่านทังหลายบ่อย่าชะแล..."

(๘/๑๕/๑-๘/๑๕/๒)

ความว่า ธรรมเทศนาพระสูตรชื่อว่าสุวรรณจักรอันนี้ เมื่อผู้ใดได้เทศนาให้ผู้อื่นฟังก็ดี ได้เขียนไว้ก็ดี จ้างท่านผู้อื่นเขียนก็ดี แสดงความเคารพและบูชาด้วยเงินทองคำข้าวตอกดอกไม้ของหอมต่าง ๆ แล้วพร้อมกันฟังธรรมเทศนานี้ตั้งแต่ต้นจนจบ บุคคลทั้งหลายก็จะสมปรารถนาในสุขสามประการ คือ สุขในเมืองคน สุขในเมืองสวรรค์และสุขในพระนิพพาน แม้นว่าจักปรารถนา พระนิพพานบรรลุโพธิญาณวิเศษเป็นพระปัจเจกโพธิญาณหรือเป็นพระอรหันต์ผู้มีปัญญาก็จะได้ดังความปรารถนา

๑.๒ คำสอนสตรี

วรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักร มีคำสอนเกี่ยวกับสตรีที่มุ่งสอนให้สตรีปฏิบัติตนให้เหมาะสม แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑.๒.๑ คำสอนสตรีทั่วไป

คำสอนนี้เป็นคำสอนสตรีที่ทั่วไปเพื่อสอนให้สตรีทั่วไปมีปฏิบัติตนเองให้เข้ากับสังคมตนเองได้อย่างเหมาะสม คำสอนสตรีทั่วไปมี ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) สอนเรื่องการไปเที่ยวเล่น

คำสอนนี้เป็นข้อแนะนำเพื่อให้สตรีระวังตนในการไปเที่ยวเล่นให้เพราะอาจถูกล่วงละเมิดได้ง่าย ดังนั้นจึงมีคำสอนเช่นนี้แทรกอยู่ในเนื้อเรื่องเพื่อเตือนสติผู้หญิงให้ระวังรักษาเนื้อตัวและปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัดซึ่งจะเกิดผลดีต่อตนเอง ดังข้อความว่า

"...เจ้าอย่าว่าจักไปแอ่วหลิ้นแก่หมู่คนทังหลายหลวงหลายเทอญ เหตุว่าฝูงผู้ชายในโลกนี้ก็หยาบช้าเหลือใจ ครั้นเขาเห็นญิงผู้ใดบ่มีพ่อแม่พี่น้องอยู่ขวาข้างหลวงหลาย **เทียรย่อมเป็นสาธารณ์แก่ชายฝูงหนุ่มมากุมเกาะ..."**

(๒/๖/๒)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ความว่า เจ้าอย่าว่าจะไปเที่ยวเล่นกับหมู่คนทั้งหลายมากมายเทอญ เหตุเพราะว่าพวกผู้ชายในโลกนี้ก็หยาบช้าเหลือใจ ครั้นเขาเห็นหญิงผู้ใดไม่มีบิดามารดา พี่น้องอยู่ด้วยแล้วย่อมกระทำการหยาบช้าเข้ามาลวนลามเจ้า

สุวรรณจักรกุมาร ปรากฏคำสอนที่สอนบุตรีเรื่องการเที่ยวเล่น เพราะถือเป็นข้อควรปฏิบัติเพื่อให้สตรีสามารถอยู่อย่างปกติสุข ดังคำสอนเรื่องการไปเที่ยวเล่นนอกบ้านว่าไม่ควรไปในเวลากลางคืน เพราะการไปเที่ยวเล่นกลางคืน ล้วนแต่มีอันตรายทั้งความมืดอันตรายจากสัตว์ร้าย ซึ่งปรากฏตอนที่พระยาอุสุภราชได้สอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง **ยามเมื่อตาวันตกต่ำทังอยู่พร่ำมาเฮือนนางอย่าเซิ่นตีนไปแอ่วหลิ้นที่ไกล...**"

(๖/๔/๑)

ความว่า ประการหนึ่งเมื่อเวลาค่ำต้องอยู่บ้านอย่าไปเที่ยวเล่นที่ไกล

จากคำสอนข้างต้น สอนว่าไม่ควรไปเที่ยวเล่นนอกบ้านเพราะอาจเกิดอันตรายทั้งจากคนและจากสัตว์ร้ายจึงไม่ควรจะไปเที่ยวเล่นเมื่อเวลาค่ำมืดทั้งถนนหนทางก็ไม่สะดวกทั้งนี้เพราะในสมัยก่อนอุดมไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่านานาพันธุ์อาจทำอันตรายได้ จึงควรอยู่แต่บ้านเท่านั้น

มีข้อน่าสังเกตว่าเมื่อต้องออกไปเที่ยวเล่นนอกบ้านต้องแต่งตัวให้เหมาะสมกับฐานะและเหมาะสมกาลเทศะ ดังคำสอนที่พระยาอุสุภราชได้สั่งสอนแก่นางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง **ครั้นว่าจักมักใคร่ไปแอ่วหลิ้นการแต่งกายไว้แล้วหลายอันพร้อมทังเยียงอันเป็นเครื่องตนแล้วหนีบแอ่วไปจากันแล้วแลคืนมาอย่าให้พ่อแม่ได้เอิ้นหาแลฮ้องนันทั่วทังเมืองบ้านหลายคำ...**"

(๖/๔/๑)

ความว่า ประการหนึ่ง ครั้นว่าถ้าจะไปเที่ยวเล่นให้แต่งกายให้ดีทั้งเครื่องประดับที่เหมาะสมเมื่อไปที่แล้วก็ไม่ควรอยู่นานนัก ไม่ควรให้บิดามารดาต้องร้องเรียกหาเสียงดัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากคำสอนข้างต้นเป็นคำสอนเรื่องการไปเที่ยวเล่นของสตรีว่าถ้าหากต้องไปแล้วก็ให้แต่งกายให้เหมาะสม และอย่าไปนานนักจนทำให้บิดามารดาเป็นห่วงจนต้องร้องเรียกหาหลายครั้ง ทั้งนี้การไปเที่ยวเล่นจนเผลอไปนานนั้นอาจทำให้ผู้อยู่เรือนกังวลใจมากดังนั้นควรไปแล้วรีบกลับมาทำหน้าที่ในบ้านเรือนตนเองต่อไป

๒) สอนเรื่องกิริยามารยาท

คำสอนนี้ชี้แนะการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีมารยาทงาม โดยเน้นชี้แนะการเดินเพื่อให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เพราะการเดินนั้นสามารถอธิบายถึงการเป็นผู้มีมารยาทและได้รับการฝึกหัดที่ดี ดังนั้นการเดินจึงเป็นข้อสำคัญข้อหนึ่งที่มีปรากฏในคำสอนจากเรื่องสุวรรณจักรกุมารดังตอนที่พระยาอุสุภราชได้สอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง **ย่างเทียวไปมาในเฮือนอย่าทึบฟากทั่งตีนอย่าตกแฮงค่อยปลงยกย่างออกเทียวไปมา...**"

(๖/๔/๒)

ความว่า ประการหนึ่งการเดินไปมาในบ้านเรือนนั้นอย่ากระทืบพื้นเรือนอย่าลงเท้าแรงให้ค่อยเดินไปมา

จากคำสอนข้างต้นสะท้อนถึงกิริยาการเดินว่าควรเดินให้มีเสียงเท้าเบาไม่กระทืบพื้นเรือนทั้งนี้จากคำสอนบอกว่า "อย่ากระทืบฟาก" คำว่าฟาก คือ ไม้ไผ่ที่สับเป็นแผ่น ใช้ปูเป็นพื้นเรือนการกระทืบฟากนั้นนอกจากจะเป็นกิริยาที่ไม่เหมาะสมแล้วนั้นยังอาจทำให้ฟากหักพังและอาจทำให้เป็นอันตรายได้

สรุปได้ว่าสุวรรณจักรกุมารมีคำสอนที่สอนสตรีทั่วไปให้รู้จักการไปเที่ยวเล่นอย่างถูกต้องและการปฏิบัติตนให้มีกิริยามารยาทที่เหมาะสม คำสอนนี้ได้อธิบายถึงข้อปฏิบัติของสตรีในสังคมขณะนั้นเพื่อให้สตรีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๑.๒.๒ คำสอนสตรีที่เป็นภรรยา

คำสอนสตรีที่เป็นภรรยา เป็นคำสอนที่สะท้อนถึงบทบาทของภรรยาเพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม คำสอนสตรีที่เป็นภรรยามี ๑๑ ลักษณะ ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๑) สอนให้เคารพบิดามารดาของสามี

การเคารพบิดามารดาของสามีถือเป็นข้อปฏิบัติที่ผู้เป็นสะใภ้พึงระลึกเสมอว่าบิดามารดาของสามีนั้นเป็นเหมือนกับบิดามารดาตนเอง ดังข้อความว่า

"...**อย่าขาดยังวัตรคนรักผัวให้ควรพร่ำต่อแม่ผัว**..."

(๖/๓/๒)

ความว่า อย่าขาดการปฏิบัติตนที่ดีต่อและเคารพดูแลมารดาสามี

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นคำสอนให้ภรรยารู้จักปฏิบัติตนต่อมารดาสามี ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติต่อบิดาและญาติผู้ใหญ่ของครอบครัวสามีด้วยเพราะต้องถือว่าเป็นคุณบิดามารดาและญาติมิตรของตนเอง ในการปฏิบัตินั้นพึงกระทำอยู่เป็นนิจไม่ให้มีข้อขาดตกอันใดเพื่อแสดงความเคารพและเป็นการฝึกขัดเกลาตนเองได้ คำสอนนี้สอดคล้องกับแง่คิดหลักธรรมทางพุทธศาสนา เรื่อง มารยาทสมบัติ ๙ ประการ ของธนยเศรษฐีได้สอนนางวิสาขาในข้อที่ว่าพึงบำเรอไฟ และพึงนอบน้อมเทวดาภายใน

มารยาทสมบัติ ๙ ประการ คือ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมของผู้เป็นสะใภ้อันเป็นสมบัติคำสอนที่บุพการีฝ่ายหญิงมอบให้บุตรีของตนเองก่อนออกเรือน กล่าวคือก่อนที่นางวิสาขาจะไปอยู่ที่บ้านสามี ธนญชัยเศรษฐีผู้เป็นบิดาได้สอนมารยาทสมบัติของตระกูลสตรีผู้ไปสู่ตระกูลของสามี โดยให้โอวาท ๙ ประการ เป็นแนวปฏิบัติ คือ

๑.๑) ไฟในอย่านำออก หมายความว่า อย่านำความไม่ดีของบิดามารดาสามีและสามีออกไปพูดให้คนภายนอกฟัง

๑.๒) ไฟนอกอย่านำเข้า หมายความว่า เมื่อคนภายนอกตำหนิบิดามารดาสามีและสามีอย่างไร อย่านำมาพูดให้คนในบ้านฟัง

๑.๓) ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น หมายความว่า ควรให้แก่คนที่ยืมของไปใช้แล้วนำมาส่งคืน

๑.๔) ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ หมายความว่า ไม่ควรให้แก่คนที่ยืมของไปใช้แล้วไม่นำมาส่งคืน

๑.๕) ควรให้ทั้งแก่คนคนที่ให้และไม่ให้ หมายความว่า เมื่อมีญาติมิตรผู้ยากจนขอความช่วยเหลือพึ่งพาอาศัย เมื่อให้ไปแล้วจะให้คืนหรือไม่ให้คืนก็ควรให้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๑.๖) พึงนั่งให้เป็นสุข หมายความว่า ไม่นั่งในที่กีดขวางทางบิดามารดาสามีและสามี

๑.๗) พึงบริโภคให้เป็นสุข หมายความว่า ควรจัดให้บิดามารดาสามีและสามีบริโภคแล้วตนจึงบริโภคภายหลัง

๑.๘) พึงบำเรอไฟ หมายความว่า ให้มีความสำนึกอยู่เสมอว่าบิดามารดาสามีและสามีเป็นเหมือนดวงไฟและพญานาคที่จะต้องบำรุงดูแล

๑.๙) พึงนอบน้อมเทวดาภายใน หมายความว่า ให้มีความสำนึกอยู่เสมอว่าบิดามารดาสามี และสามีเป็นเหมือนเทวดาที่จะต้องให้ความนอบน้อม

๒) สอนไม่ให้นำเอาคำพูดตำหนิว่าร้ายบิดามารดาและสามีมาเล่าในครอบครัว

คำสอนการพูดว่าไม่ควรนำเอาคำพูดตำหนิว่าร้ายบิดามารดาและสามีมาเล่าในครอบครัว เป็นข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับการพูดว่าไม่ควรนำเอาเรื่องตำหนิว่าร้ายบิดามารดาและสามี มาเล่าในครอบครัวเพราะอาจจะทำให้เกิดความวุ่นวายได้ ดังนั้นคำสอนข้อนี้จึงมุ่งเน้นการพูดที่รู้จักกาลเทศเป็นสำคัญ ดังข้อความว่า

"...ประการหนึ่งไฟเฮืองไพรอย่าเอามาสุมไว้ในเฮือน..."

(๖/๓/๒)

ความว่า ประการหนึ่งไฟอยู่ป่าอย่านำเข้ามาในเรือน

จากข้อความข้างต้น กล่าวถึงอย่านำเรื่องนินทาว่าร้ายต่อคนในครอบครัวมาเล่าสู่คนครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดเรื่องแตกร้าวในครัวเรือน หากต้องการพูดก็ต้องรู้จักความเหมาะสมของเรื่องที่จะพูดว่าส่งผลเสียต่อครอบครับหรือไม่ คำสอนนี้สอดคล้องกับหลักมารยาทสมบัติของธนญชัยเศรษฐีในข้อที่ว่า ไฟนอกอย่านำเข้า หมายความว่าเมื่อคนภายนอกตำหนิบิดามารดาสามีและสามีอย่างไร อย่านำมาพูดให้คนในบ้านฟัง

๓) สอนไม่ให้เล่าเรื่องราวตนเองให้ผู้อื่นรู้

การพูดความลับของตนเองให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่คนในครัวเรือนฟังนั้นเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับผู้เป็นสะใภ้ ดังนั้นจึงไม่ควรนำเรื่องราวเราเองไปเผยแพร่ให้คนรู้ทั่วไป ดังข้อความตอนที่พระยาอุสุภราชสอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

"...**อย่าให้เพิ่นเห็นใจเฮาเสียเสี้ยงละคำคอยก็จิงให้คอยส่วนแจ้งหมดใสแท้ดีหลี...**"

(๖/๔/๑)

ความว่า อย่าให้ผู้อื่นรู้ใจเราหมดสิ้นในทีเดียว

จากข้อความข้างต้น กล่าวถึงการปฏิบัติและการพูดจาว่าอย่าให้เราเที่ยวไปเล่าเรื่องราวของตนเองให้คนอื่นฟัง ควรจะเล่าให้แก่คนในครอบครัวหรือคนที่สามารถไว้ใจได้จึงควรเล่า ซึ่งรวมถึงเรื่องราวของคนในครอบครัวตนเองด้วย เพราะเป็นเรื่องที่ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะนำเรื่องราวในครัวเรือน ทั้งเรื่องของตนหรือคนในครัวเรือนไปพูดในคนอื่นฟังเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับหลักมารยาทสมบัติของธนญชัยเศรษฐีในข้อที่ว่า ไฟในอย่านำออก หมายความว่า อย่านำความไม่ดีของบิดามารดาสามีและสามีออกไปพูดให้คนภายนอกฟัง

๔) สอนให้รู้จักอดทนอดกลั้น

คำสอนให้รู้จักอดทนอดกลั้นนั้นเป็นคำสอนมุ่งผู้เป็นสตรีที่เป็นภรรยาต้องรู้จักอดทนอดกลั้นเมื่อแต่งงานไปอยู่บ้านสามี ดังตอนที่พระยาอุสุภราชได้สั่งสอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง ดูราเจ้าลูกฮักแก่พ่อหน่อสายใจเจ้าจงอย่ามีใจ**บ่อดเอายาวครั้น**ว่านาง เมื่อฮอดเฮือนตั้งอยู่เพื่อสร้างคู่การเรือนเจ้าอย่าเชิญตัวไปนั้นที่ปากปักตู..."

(๖/๕/๑)

ความว่า ประการหนึ่ง ดูราเจ้าลูกรักของพ่อจงอย่ามีใจไม่อดทนอดกลั้นครั้นเมื่อไปถึงบ้านเมืองสามีแล้วให้เพียรปฏิบัติงานครัวเรือนอย่าได้มัวไปเที่ยวเล่น

คำสอนข้างต้น "บ่อดเอายาว" เป็นคำสอนในพุทธศาสนาที่กล่าวเป็นปริศนาธรรมดังคำว่า"รักยาวให้บั่น รักสั้นให้ต่อ" ข้อความที่ว่า "บ่อดเอายาว" หมายความว่าอย่ามีใจไม่รู้จักอด (บั่น) อย่าคิดเอาแต่ยาว (ต่อ) เพื่อสอนผู้ที่เป็นสะใภ้ต้องรู้จักอดทนอดกลั้นเมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่บ้านสามีและให้คอยปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่กับครอบครัวสามีได้อย่างผาสุก คำสอนนี้จึงมุ่งให้เกิดความสงบสุขในครัวเรือนและการใช้ชีวิตคู่เพราะหากภรรยาไม่มีความอดทนอดกลั้นแล้วอาจเกิดการกระทบกระทั่งจนเกิดการทะเลาะวิวาทนำไปสู่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การหย่าร้างได้

๕) สอนให้รู้จักตื่นนอนก่อนสามี

คำสอนข้อนี้สอนให้ผู้เป็นภรรยารู้จักปฏิบัติตนที่เหมาะสมโดยการตื่นนอนก่อนสามีเพื่อเตรียมข้าวปลาอาหารไว้ให้สามีรับประทาน ดังตอนที่พระยาอุสุภราชได้สั่งสอนให้นางอุมมาทนิตนำไปปฏิบัติในการครองคู่ ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง เจ้าจงแปลงใจดีอย่าการให้เพิ่นชาวบ้านยอดูแควนเครื่องเรือน แปลงให้พร้อม **อันนึ่งให้ลุกเช้าก่อนผัวตน...**"

(๖/๔/๒)

ความว่า ประการหนึ่งเจ้าจงตั้งใจทำให้ดีอย่าให้ชาวบ้านดูถูกดูแคลนเครื่องมือเครื่องใช้ในเรือนเตรียมให้พร้อม อนึ่งให้ตื่นแต่เช้าก่อนสามีตน

คำสอนนี้มุ่งสอนสตรีว่าควรลุกทำงานบ้านแต่เช้าไม่ควรนอนตื่นสายและต้องเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านในการทำงานบ้านเรือนซึ่งเป็นข้อควรปฏิบัติของผู้ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มีมาแต่โบราณ

๖) สอนให้เตรียมเครื่องใช้ให้แก่สามี

คำสอนข้อนี้เป็นคำสอนที่มุ่งสั่งสอนการปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดี คือ ต้องรู้จักเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ของสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่องซึ่งปรากฏคำสอนดังข้อความว่า

"...ครั้นว่าผัวลุกมาแล้วนางแก้วจงกระทำน้ำอุ่นไม้สีฟัน..."

(๖/๕/๑)

ความว่า ครั้นว่าสามีตื่นนอนแล้วเจ้าจงเตรียมน้ำอุ่นและไม้สีฟันไว้ให้สามี

คำสอนข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เป็นภรรยาควรทำการเตรียมเครื่องใช้ในการล้างหน้าแปรงฟันไว้ให้สามีอย่างพร้อมสรรพ โดยถือเป็นข้อที่ควรปฏิบัติของภรรยาที่ต้องจัดไว้ให้สามีโดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง

๗) สอนให้รู้จักเตรียมอาหารให้สามี

คำสอนนี้สอนให้ผู้เป็นภรรยาต้องเตรียมข้าวปลาอาหารไว้ให้สามีตนเองรับประทาน ปรากฏในตอนที่พระยาอุสุภราชได้สั่งสอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

"...ครั้นว่าผัวตนสว่ายหน้าแล้ว**จิงแต่งข้าวใส่โตกมาตั้งจิงคอยจ้ำบวนแกง**เจ้าสุวรรณเจักรกุมารอันเป็นผัวตนก่อนแล้ว..."

(๖/๕/๑)

ความว่า ครั้นว่าสามีตนล้างหน้าแล้ว จึงเตรียมอาหารใส่ขันโตกมาให้สามีได้รับประทานก่อนตน

"...ประการนึ่ง ครั้นว่าลุกเช้า**หนึ่งข้าวแลหุงแกงแต่งแปลงให้สุกใสสอดด้วยภาชนะต่าง ๆ**..."

(๖/๔/๒-๖/๕/๑)

ความว่า ประการหนึ่งครั้นว่าตื่นเช้าให้นึ่งข้าวและทำอาหารให้ดีแล้วจัดแต่งใส่ภาชนะต่าง ๆ ให้เรียบร้อย

จากข้อความข้างต้น เป็นการแสดงถึงหน้าที่ของภรรยาในการทำอาหาร โดยจะเห็นได้ว่ามีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในครัวเรือนอย่างชัดเจนในสังคมสมัยนั้น

อนึ่งในการประกอบอาหารของภรรยานั้นมีข้อสังเกตอยู่ว่าผู้เป็นภรรยาพึงประกอบอาหารให้สะอาด ดังปรากฏในตอนที่พระยาอุสุภราชได้ให้คำสอนแก่นางอุมมาทนิตเพื่อให้รู้จักการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ได้แก่

๗.๑) คำสอนในการปฏิบัติตนเมื่อประกอบอาหาร

คำสอนนี้มุ่งสอนให้ภรรยาปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อประกอบอาหาร ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง ยามแต่งแกงแลหนึ้งข้าวเจ้า**อย่าต้อยตีนสิ้นเล่ามาสาบ**..."

(๖/๕/๑)

ความว่า ประการหนึ่ง เมื่อเวลาทำอาหารและนึ่งข้าวแล้วอย่าเอามือมาเช็ดถูชายผ้าถุง

จากคำสอนข้างต้นเป็นข้อห้ามว่าเมื่อประกอบอาหารห้ามเอามือจับชายผ้าถุงทั้งนี้มีความเชื่อว่าชายผ้าถุงเป็นของต่ำไม่สมควรจับขึ้นมาเช็ดถู ชายผ้าถุงเป็นส่วนที่อยู่ใกล้พื้นดินมากที่สุดซึ่งอาจมีเชื้อโรคต่าง ๆ จับอยู่ การใช้ชายผ้าถุงเช็ดมือหรือภาชนะอาหารก็อาจทำให้เชื้อโรคเข้าสู่อาหารที่รับประทานได้ ดังนั้นจึงได้ให้คำสอนไว้ว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ไม่ควรจับชายผ้าถุงหรือนำชายผ้าถุงมาเช็ดมือหรือเครื่องครัว

๗.๒ คำสอนในการปฏิบัติตนเมื่อกรอกน้ำดื่มใส่ในภาชนะบรรจุน้ำดื่ม

คำสอนนี้ได้มุ่งสอนการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในการกรอกน้ำดื่มใส่ในภาชนะเก็บน้ำดื่ม ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง ยามเฮาหาบน้ำเต้าเต็มแลอย่าเอามือจกปากคุมสาบลงเจ้าอุดมเฮย..."

(๖/๕/๑)

ความว่า ประการหนึ่งเมื่อเวลาเราหาบน้ำเต้าเต็มอย่าเอามือล้วงบิดปากน้ำเต้า

คำสอนข้างต้นเป็นหลักในการปฏิบัติเมื่อเรากรอกน้ำใส่ภาชนะซึ่งหมายรวมถึงภาชนะอื่นด้วยแต่ที่ไม่ได้กล่าวไว้เพราะในสมัยที่แต่งวรรณกรรม ผู้คนสมัยนั้นใช้ผลน้ำเต้าแห้งเป็นภาชนะบรรจุน้ำใช้ดื่มเป็นภาชนะบรรจุน้ำ เมื่อกรอกน้ำเต็มแล้วอย่าเอามือล้วงปากภาชนะนั้น จะเป็นการแพร่เชื้อโรคจากมือเราลงสู่น้ำดื่มได้ เพราะมือเราอาจสกปรกและมีเชื้อโรคแปดเปื้อนอยู่ ดังนั้นจึงมีคำสอนเป็นข้อห้ามปฏิบัติในพฤติกรรมข้างต้นทั้งนี้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในครอบครัวตนเอง

นอกจากการจัดเตรียมอาหารให้สามีแล้วผู้เป็นภรรยาควรรู้จักการเย็บปักเครื่องนุ่งห่มให้แก่สามีตน ดังปรากฏตอนที่พระยาอุสุภราชให้คำสอนแก่นางอุมมาทนิตเพื่อสอนให้รู้จักการปฏิบัติตน ดังข้อความว่า

"...เสื้อผ้าหลากเหลือให้ผัวตนได้นุ่งเจ้ากระทำทุกค่ำเช้าดีหลี..."

(๖/๔/๒)

ความว่า ควรเย็บปักเสื้อผ้าเพื่อให้สามีได้นุ่งใส่ทุกวัน

จากคำสอนข้างต้นเป็นคำสอนให้ผู้เป็นภรรยารู้จักเย็บปักเสื้อผ้าเพื่อให้สามีได้สวมใส่ อย่าให้ขาดตกบกพร่อง เพราะอาจนำมาซึ่งข้อครหาของเพื่อนบ้าน การเย็บปักถักร้อยถือเป็นงานบ้านงานเรือนที่ผู้เป็นหญิงย่อมต้องศึกษาเรียนรู้และฝึกฝนกระทำให้ดีเพราะถือเป็นเสน่ห์และหน้าที่ของสตรีที่ต้องกระทำ

นอกจากดูแลเรื่องอาหารการกินและเครื่องนุ่งห่ม ผู้เป็นภรรยาต้องรู้จักจัดแจงเครื่องเรือนให้ดี เป็นคำสอนให้รู้จักการจัดเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนให้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เหมาะสมเพื่อความสะดวกในการใช้งานและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังตอนที่พระยาอุสุภราชสอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง เจ้าจงแปลงใจดีอย่าคร้านให้เพิ่นชาวบ้านยอดูแควน **เครื่องเรือนแปลงให้พร้อม...**"

(๖/๔๒)

ความว่า ประการหนึ่ง เจ้าจงขยันให้ดีอย่าเกียจคร้านให้ชาวบ้านดูถูกดูแคลน ต้องจัดเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนให้พร้อมเสมอ

คำสอนข้างต้นเป็นข้ออธิบายถึงข้อควรปฏิบัติของภรรยาว่าต้องเป็นผู้ขยันหมั่นเพียรต่องานบ้านงานเรือนต้องจัดแต่งเครื่องใช้ในครัวเรือนต่าง ๆ ให้ดีพร้อม ทั้งนี้เพราะผู้ชายต้องทำหน้าที่นอกบ้าน เช่น การทำนา รับราชการ เป็นต้น หน้าที่การจัดครัวเรือนจึงเป็นหน้าที่ของภรรยา คำสอนข้อนี้สอดคล้องกับหลักมารยาทสมบัติของธนญชัยเศรษฐีในข้อที่ว่า พึงบริโภคให้เป็นสุข หมายความว่า ควรจัดให้บิดามารดาสามีและสามีบริโภคแล้วตนจึงบริโภคภายหลัง ซึ่งเป็นคำสอนที่มุ่งสอนให้ผู้เป็นภรรยาได้รู้หน้าที่และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม

๘) สอนให้รู้จักล้างและเก็บเครื่องใช้ในครัว

คำสอนนี้สอนมุ่งสอนภรรยาว่าสามีรับประทานอาหารเสร็จแล้วให้รู้จักล้างและเก็บเครื่องใช้ในครัวแล้วจึงเตรียมเครื่องเคี้ยวให้สามี ทั้งนี้เป็นคำสอนที่ชี้นำให้ภรรยาได้ปฏิบัติตนต่อสามีตามหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ดังข้อความว่า

"...ครั้นว่าผัวกินแล้วเจ้าจงเอาไป**ล้างสว่ายสีเสียภายนอกยังถ้วยแลบ่วงแล โตกขันสีแล้วเอามาคว่ำไว้ในหิ้งแล้วจิงค่อยมากระทำพลูกับหมากเป็นพาก พร้อมยื่นถวายแก่สายสมรแห่งเจ้าคำอันนี่พ่อลูกเต้าอย่าได้ลืมเสียแด่เน้อ...**"

(๖/๕/๑)

ความว่า ครั้นว่าสามีรับประทานอาหารแล้วเจ้าจงเอาไปล้างขัดเสียถ้วยช้อนแลขันโตก ให้ดีแล้วนำมาคว่ำไว้ในหิ้งตากแล้วจึงมาจีบหมากพลูให้สามีเคี้ยว

จากคำสอนข้างต้นเป็นข้อชี้แนะให้ผู้เป็นภรรยาปฏิบัติต่อสามีอย่างดี และยังอธิบายถึงความนิยม เคี้ยวหมากของคนในสมัยก่อนจนนำเอาการจีบหมากพลูมาเป็นคำสอนที่ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามีว่าควรตระเตรียมไว้ให้สามีตน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๙) สอนไม่ให้ไปเที่ยวเล่นตามลำพัง

คำสอนนี้สอนให้ภรรยารู้จักการสำรวมระวังในการไปเที่ยวเล่น เพราะหากไปเที่ยวเล่นผู้เดียวอาจถูกชายอื่นเข้าใจผิดว่ายังไม่มีสามีและจะกระทำการลวนลามก็เป็นได้ ความหวาดระแวงอันนี้จึงเป็นเหตุให้เกิดคำสอนข้อนี้ เพื่อให้ผู้เป็นภรรยาปฏิบัติตาม ในเรื่องสุวรรณจักรกุมารได้กล่าวว่าพระยาอุสุภราชได้ให้โอวาทแก่นางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง **เมื่อจักไปแอ่วลำหลิ้นเฮือนไกลก็อย่าแยกสามีคืออย่าไปหลิ้นกับด้วยหมู่คนชาย...**"

(๖/๓/๒)

ความว่า ประการหนึ่งเมื่อจะไปเที่ยวเล่นไกลบ้านเรือนก็อย่าแยกห่างจากสามีมาก อย่าไปเที่ยวเล่นกับหมู่ผู้ชาย

จากคำสอนข้างต้นเป็นคำสอนที่กล่าวถึงการปฏิบัติตนต่อสามีเมื่อคราวไปเที่ยวเล่น ทั้งนี้เป็นคำสอนที่สะท้อนสภาพสังคมและความระวังภัยของสตรี เพราะหากไปเที่ยวเล่นแล้วแยกจากสามีไปเที่ยวเล่นกับหมู่ผู้ชายอื่นก็จะเป็นเหตุให้เกิดการหึงหวงหรือการทะเลาะวิวาทในครอบครัวได้ เพราะการไปเที่ยวเล่นกับชายอื่นย่อมนำมาซึ่งความระแวงสงสัยในพฤติกรรม คำสอนนี้จึงเป็นคำสอนที่แสดงความต้องการลดปัญหาครอบครัวทางหนึ่ง นับเป็นภูมิปัญญาที่ควรเรียนรู้และนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน

๑๐) สอนให้ซื่อสัตย์ต่อสามี

คำสอนนี้เป็นคำสอนที่พึงย่ำเตือนให้ผู้เป็นภรรยาได้ตระหนักถึงความซื่อสัตย์ต่อสามีตนเอง อย่ากระทำพฤติกรรมที่ขัดหลักศีลธรรมอันดี ดังปรากฏคำสอนตอนที่พระยาอุสุภราชสอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...**อันนึงอย่ากระทำใจสั้นเลี้ยวปันจากผัวแก้วกับออกใจแก้วแต่ตามปลายสะอาดว่าเป็นเมีย** ประการนึ่ง ครั้นว่าฉุกเช้าหนึ้งข้าวแลหุงแกงแต่งแปลงให้สุกใสสอดด้วยภาชนะต่าง ๆ นานา..."

(๖/๔/๒-๖/๕/๑)

ความว่า ประการหนึ่งอย่าใจน้อยนอกใจสามีเอาใจออกห่างเมื่อนานไปต้องรู้จักว่าตนเองเป็นภรรยา ประการหนึ่งครั้นว่าตื่นนอนแล้วให้นึ่งข้าวทำอาหารไว้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากคำสอนข้างต้นเป็นข้อคำสอนที่เตือนใจให้เป็นผู้มีความมั่นคง ไม่คิดนอกใจ หรือเอาใจออกห่างแม้ระยะเวลานานไปแล้วก็ให้มีความรักสามีไม่เสื่อมคลาย คำสอนนี้ชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมในการครองคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งเป็นลักษณะที่ถูกต้องตามความเชื่อดั้งเดิม

๑๑) สอนให้พูดจาด้วยถ้อยคำที่เหมาะสม

คำสอนนี้มุ่งสอนให้ผู้เป็นภรรยารู้จักการพูดจาที่เหมาะสมทั้งต่อสามีและครอบครัวสามีเพื่อให้ครอบครัวอยู่อย่างสงบสุข คำสอนนี้มี ๕ ลักษณะ ได้แก่

๑๑.๑ สอนให้พูดจาด้วยความไพเราะอย่าพูดคำหยาบ

การใช้วาจากล่าวต่อกันโดยใช้ถ้อยคำที่สุภาพและไม่หยาบคาย ปกติคนย่อมชอบฟังสิ่งที่ไพเราะแก่หูเมื่อพูดจาหยาบคายต่อกันจึงมักมีเรื่องทะเลาะวิวาทกันเสมอ ดังนั้น จึงควรใช้วาจาที่สุภาพไม่พูดคำหยาบคายต่อกัน ปรากฏในตอนที่พระยาอุสุภราชให้คำสอนแก่นางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง อย่าไปภายข้างหน้า**อย่าปากกล่าวว่ากูมึงเท่าปากว่าคำดีกล่าว อย่าลืบลิ้นเที่ยงอย่าเบี่ยงซ้ายเสมอ**..."

(๖/๓/๒)

ความว่า ประการหนึ่งกาลภายหน้าอย่าพูดจาขึ้นมึงกูควรใช้ถ้อยคำสุภาพอย่าเป็นคนพูดไม่มีสัจจะมั่นคง

จากคำสอนข้างต้น เป็นคำสอนที่ห้ามไม่ให้ใช้คำพูดหยาบคายขึ้นมึงกู แต่ควรใช้ คำพูดที่สุภาพไพเราะโดยกล่าวเป็นคำสอนว่าในกาลภายหน้าควรกระทำดังกล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้เป็นการสอนให้รู้จักใช้คำพูดเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เพราะการพูดที่ไพเราะย่อมนำไปสู่ความรักใคร่และเข้าใจกันได้ง่ายขึ้น

๑๑.๒) สอนไม่ให้ดุด่าสามี

คำสอนนี้แสดงให้เห็นฐานะทางสังคมและครอบครัวว่าผู้เป็นภรรยาย่อมต้องใช้ภาษาที่สุภาพอย่าด่าทอสามีเพราะถือว่าจะทำให้มีแต่เรื่องเดือดร้อนเพราะไม่แสดงความเคารพทางวาจาต่อสามีตนซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ ดังข้อความว่า

"...เสื้อผ้าหลากเหลือให้ผัวตนได้นุ่งเจ้ากระทำทุกค่ำเช้าดีหลี **อย่ามีสหาวมารต่อผัวตน** ประการนึงเจ้าจงแปลงใจดีอย่าการให้เพื่นชาวบ้านยอดูแควน

เครื่องเรือนแปลงให้พร้อม..."

(๖/๔/๒)

ความว่า รู้จักเย็บปักถักร้อยเสื้อผ้าให้สามีได้นุ่งใส่ทุกวัน อย่าพูดจาสามหาวกับสามีตนเอง ประการหนึ่งเจ้าจงตั้งใจทำงานบ้านงานเรือนอย่าให้ชาวบ้านเขาดูถูกได้

จากข้อความข้างต้น เป็นแสดงถึงคำสอนที่สอนให้รู้จักใช้วาจาที่ดีต่อสามีไม่ใช้วาจาสามหาว คือ การพูดหยาบคายหรือการพูดจาก้าวร้าว (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. ๒๕๔๖ : ๑๑๗๘) เพราะผู้เป็นภรรยาย่อมแสดงการเคารพและให้เกียรติสามีทั้งกาย วาจาและใจ คำสอนนี้นอกจากจะใช้สอนภรรยาโดยตรงแล้วยังหมายรวมถึงการใช้สอนผู้เป็นสามีอีกด้วย เพราะการที่ไม่พูดจาหยาบคาย ต่อกันนั้นย่อมทำให้เกิดความเข้าใจและการสร้างทัศนคติที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี

๑๑.๓) สอนไม่ให้ร้องตะโกนเสียงดัง

การร้องเสียงดังนั้นเป็นกริยาที่ไม่สุภาพไม่เหมาะสม ด้วยเงื่อนไขดังนี้จึงเกิดคำสอนเพื่อไม่ให้สตรีได้แสดงพฤติกรรมการร้องด้วยเสียงอันดัง ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ตอนที่พระยาอุสุภราชได้สอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...**อย่าไปจาคำให้ฮ้องให้นันทั่วท้องเมือบ้าน** ประการนึ่ง อย่าให้สาหาวเพนีนั่นแต่ลูกเต้ารักกล่าวว่าเสียกินมึง..."

(๖/๔/๑)

ความว่า อย่าพูดจาร้องตะโกนให้ดังทั่วไป ประการหนึ่งอย่าพูดจาสามหาวกับลูกตนเอง

จากคำสอนข้างตน เป็นคำสอนในการพูดที่มุ่งจะให้ผู้เป็นภรรยาพูดจาด้วยน้ำเสียงอันเหมาะสมไม่ร้องตะโกนส่งเสียงเนืองนันให้ทั่วบริเวณ ทั้งนี้หากให้ผู้เป็นภรรยากระทำการพูดตะโกนเสียงดังย่อมเป็นที่ดูถูกดูแคลนแก่บุคคลทั่วไปเป็นการนำความเสื่อมเสียมาสู่ครอบครัวได้

๑๑.๔) สอนให้เกียรติสามีด้วยการไม่พูดนินทาสามี

การนินทาสามีย่อมเป็นเหตุทำให้เกิดความไม่เข้าใจและอาจเกิดการทะเลาะวิวาทกันได้ในครัวเรือน พฤติกรรมการนินทาสามีนั้นเป็นพฤติกรรมที่ไม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เหมาะสมยิ่งเพราะเป็นการไม่ ให้เกียรติสามีและทำให้สามีเสื่อมเสียได้ คำสอนนี้ปรากฏในตอนที่พระยาอุสุภราชกล่าวแก่นางอุมมาทนิตผู้เป็นบุตร ดังข้อความว่า

"...อันหนึ่งกระทำใดอย่าเดือดร้อนไหม้กินแหนงใจคอยแปลงใจตนให้ซื่อ **อย่าเล่าซื่อขวัญผัว ผัวภูนี่เป็นสันนี่สันนั้น...**"

(๖/๓/๒)

ความว่า อนึ่งการกระทำอันใดอย่าให้เป็นที่เดือดร้อนต้องชั่งใจก่อนทำและอย่าพูดนินทาสามีว่าสามีเป็นอย่างนี้อย่างนั้น

จากคำสอนข้างต้นแสดงการปฏิบัติตนของสามีว่าควรใช้หลักเหตุผลรู้จักชั่งใจให้แน่จึงกระทำการต่าง ๆ และที่สำคัญอย่าพูดนินทาสามีเพราะเป็นเรื่องไม่สมควร อย่างยิ่งคำสอนนี้สอดคล้องกับหลักมารยาทสมบัติของธณชัยเศรษฐีที่ให้โอวาทแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกาในข้อที่ว่า "ไฟในอย่านำออก" เพราะการนินทาสามีนั้นย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติของสามีและครอบครัวทำให้บุคคลอื่นดูถูกในการใช้ชีวิตคู่ได้ ดังนั้นผู้เป็นภรรยาพึงจดจำคำสอนนี้เพื่อปฏิบัติตนให้ถูกต้อง

๑๑.๕) สอนไม่ให้พูดถ้อยคำที่มีลักษณะยั่วยวนชายคนอื่นที่ไม่ใช่สามี คำสอนนี้เป็นการชี้แนะการแสดงกิริยาท่าทีที่อ่อนหวานด้วยวาจายั่วยวน ซึ่งเป็นการแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมกับผู้ที่มีสามีแล้ว ดังนั้นการหลีกเลี่ยงการใช้วาจาที่สุภาพอ่อนหวานกับชายอื่น อาจลดปัญหาความหึงหวงของผู้เป็นสามี ตนเองได้ซึ่งปรากฏในตอนที่พระยาอุสุภราชได้สอนนางอุมมาทนิต ดังข้อความว่า

"...อย่าปากคำม่วนกับด้วยบ่าวใหญ่บ่าวน้อยบ่าวฮามปานกลาง..."

(๖/๓/๒-๖/๔/๑)

ความว่า อย่าพูดจาทำนองยั่วยวนกับชายอื่น

จากคำสอนข้างต้นเป็นคำสอนเพื่อให้รู้จักการพูดว่าไม่ควรพูดจาทำนองยั่วยวนแก่ชายอื่น แต่ควรพูดด้วยถ้อยคำสุภาพเพื่อรักษาน้ำใจแทนเพราะคำพูดสุภาพคือคำพูดเป็นกลางเป็นการพูดให้เกียรติกับผู้ที่เราพูดด้วย

คำสอนข้างต้นเป็นการสอนสตรีที่จะออกเรือนไปอยู่ที่บ้านสามีว่าควรตั้งใจปฏิบัติตนให้เป็นผู้อ่อนน้อมและใช้ถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน รู้จักการเลือกสรรถ้อยคำที่แสดงถึงความเคารพพูดกับบิดามารดาสามี นับเป็นคำสอนที่สอนให้รู้จักมารยาท

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ในการใช้ภาษาและการเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสม คำสอนนี้ย่อมเป็นการแสดงถึงฐานะของผู้ที่เป็นสะใภ้ว่าควรเป็นผู้รู้จักสำรวมตนในทางวจีกรรม อันเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมของผู้เป็นสะใภ้ยิ่ง

๑.๒.๓ คำสอนสตรีที่เป็นมารดา

คำสอนนี้มุ่งสอนสตรีที่จะเป็นมารดาในกาลข้างหน้าว่าควรปฏิบัติตนต่อบุตรอย่างเหมาะสม ปรากฏคำสอน ๒ ประการ ได้แก่

๑) สอนให้ใช้กิริยาที่เหมาะสมกับบุตร

คำสอนนี้สอนให้ใช้กิริยาที่เหมาะสมกับบุตรด้วยการห้ามใช้เท้าถีบยันหรือเฆี่ยนตีด้วยไม้ ดังตอนที่พระยาอุสุภราชได้ให้แก่นางอุมมาทนิตเมื่อคราวนางจะไปอยู่เมืองของสุวรรณจักรกุมารผู้เป็นสามี ดังข้อความว่า

"...**อย่ายอตีนถีบอย่าเล่นแลเอิ้นกล่าวลูกเพิ่นก็บ่เหมือนดังมิ่ง อย่าล่วงบุตราด้วยไม้ไล่**..."

(๖/๔/๑)

ความว่า อย่ายกเท้าถีบเล่นและกล่าวเล่นหัวลูกคนอื่น อย่าเฆี่ยนตีบุตรด้วยไม้

จากคำสอนข้างต้นเป็นการสอนให้สตรีรู้จักการสำรวมกิริยาตนเองในการปฏิบัติต่อบุตรของคนอื่น ซึ่งกิริยาในการใช้เท้าถีบหรือยันแม้เป็นการหยอกเอินก็อาจพลาดพลั้งทำให้ได้ถูกถีบหรือยันได้รับบาดเจ็บได้ คำสอนข้อนี้จึงเป็นคำสอนที่ต้องการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่สตรีทำเพื่อให้เกิดผลดีต่อตัวผู้ปฏิบัติเอง

๒) สอนไม่ให้เฆี่ยนตีบุตร

คำสอนนี้แสดงถึงคำชี้แนะตักเตือน ไม่ให้ผู้ที่เป็นแม่ได้กระทำตนที่ไม่เหมาะสมต่อบุตร ปรากฏในตอนที่พระยาวัวได้สอนนางอุมมาทนิตเพื่อให้ปฏิบัติต่อบุตร ดังข้อความว่า

"...**อย่าล่วงบุตราด้วยไม้ไล่ให้กับไขปากจาสวนเอาคำนึง** อย่าให้เพิ่นเห็นใจเฮาเสียเสี้ยงละคำ ก็จิงให้คอยส่วนแจ้งหมดใสแท้ดีหลี..."

(๖/๔/๑)

ความว่า อย่าทำโทษบุตรด้วยไม้ให้ใช้คำพูดว่ากล่าวตักเตือน อย่าให้ผู้อื่นรู้นิสัยเข้าใจเราทุกอย่างจึงจะเป็นการดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากข้อความข้างต้นเป็นคำสอนที่กล่าวถึงการทำโทษบุตรเมื่อบุตรทำผิด ผู้ที่เป็นมารดาไม่ควรใช้ไม้ตีเพื่อลงโทษบุตร ควรใช้คำพูดอธิบายด้วยเหตุผลเพื่อลดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว อันอาจนำไปสู่การแตกแยกและอาจเป็นการสร้างปมด้อยให้แก่บุตรได้ การแก้ปัญหาที่ถูกต้องดังนั้นจึงควรใช้คำพูดเพื่อเจรจาให้เหตุผลสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

คำสอนที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารมีคำสอนในเรื่องครอบครัวข้างต้นเป็นข้ออธิบายถึงกลวิธีการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัวเพื่อให้สามารถอยู่รวมกันได้อย่างมีความสุข นับเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวอีสานในการใช้คำสอนเพื่อสอนผู้ครองเรือนและควบคุมพฤติกรรมของผู้ครองเรือน

อนึ่งมีข้อน่าสังเกตว่าคำสอนด้านครอบครัวนั้นปรากฏเฉพาะคำสอนสตรีเท่านั้น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทสตรีในสังคมสมัยนั้นเพราะสตรีเป็นเพศแม่และเป็นเพศที่มักถูกคุกคามจากเพศชาย ดังนั้นข้อคิดคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารจึงมุ่งเน้นสอนสตรีให้ปฏิบัติตนเหมาะสมตามฐานภาพโดยสอนทั้งสตรีทั่วไป สตรีที่เป็นภรรยา และสตรีที่เป็นมารดา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านคำสอนที่มุ่งหวังให้สตรีสามารถดำรงชีวิตในสังคมสมัยนั้นได้อย่างสงบสุข

๒. คำสอนด้านการประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพในสังคมอีสานในอดีตนั้นโดยมากมักประกอบอาชีพเกษตรกรและค้าขาย ทั้งนี้เพราะเป็นอาชีพพื้นฐานของท้องถิ่นและมีการประกอบอาชีพข้าราชการด้วย วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร ได้ถ่ายทอดคำสอนด้านการประกอบอาชีพเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เหมาะสม ดังนี้

๒.๑ สอนให้รู้จักขยันหมั่นเพียรต่อการประกอบอาชีพ

คำสอนนี้มุ่งเน้นให้ผู้รับสารได้นำไปเป็นแง่คิดในการทำงาน ดังตนที่พระยาสุวรรณจักรได้สั่งสอนแก่บรรดาอำมาตย์เสนาและราษฎรเพื่อให้มีความหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ ดังข้อความว่า

"...ส่วนนึ่งอย่าให้ขาดกิจการเฮือนตนคือว่าอันขวนขวายกระทำไฮ่นาค้าขาย สร้างสวนเฮียกเผือกมันกล้วยอ้อยบั้งพืชสัพพะสิ่งนานาอย่าให้ถอยจากสังสักอัน แล..."

(๗/๑๓/๒)

ความว่า ส่วนหนึ่งอย่าให้ขาดในการงานในบ้านเรือน ให้ขยันทำไร่ทำนา ค้าขาย ทำเรือกสวนปลูกเผือก มัน กล้วย อ้อย พืนพันธุ์อื่น ๆ อย่าให้ขาด

จากคำสอนข้างต้นเป็นคำสอนที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่ชาวอีสานได้สืบต่อกันเรื่อยมา เนื้อหาคำสอนได้บอกให้มีความขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากินทั้งการทำไร่ทำนาและการค้าขายเพื่อให้เกิดผลผลิตที่สามารถเลี้ยงตนเองได้

๒.๒ สอนให้มีคุณธรรม

การประกอบอาชีพค้าขายที่ต้องใช้ตราชั่งผู้ซื้อขายต้องไม่มีพฤติกรรมฉ้อโกงด้วยการปรับแต่งหรือโกงตราชั่ง คำสอนนี้ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้สั่งสอนไพร่ฟ้าชาวเมืองเพื่อให้ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ดังข้อความว่า

"...อย่าข้าเจ้าเอาของ **อย่าปองโฉภด้วยตาชั่งแลซิงยอย** อย่ามัวเมาท่านอย่าข่มยังหัวอย่ากุมชิงเอาของท่าน..."

(๘/๑/๒)

ความว่า อย่าฆ่าชิงทรัพย์ผู้อื่น อย่าโกงตราชั่งอย่ามอมเมาหลอกลวงผู้อื่นอย่าข่มเหงแย่งชิงทรัพย์ผู้อื่น

จากคำสอนข้างต้นเป็นข้อคิดที่ผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายที่ต้องอาศัยตราชั่งเป็นเครื่องมือกำหนดราคาของสินค้านั้นต้องมีคุณธรรมอย่าโกงตราชั่งเพราะจะทำให้เกิดความเสียหายกับผู้ซื้อ คำสอนนี้มุ่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้มีอาชีพค้าขายให้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพอย่างซื่อสัตย์สุจริตสืบไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๒.๓ สอนให้รู้จักเคารพต่อผู้นำ

คำสอนนี้มุ่งสอนผู้เป็นข้าราชการหรือทำงานในหน่วยงานองค์กรเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ด้วยความสุจริตและซื่อตรงในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาต้องมีความเคารพต่อผู้บังคับบัญชาตนเองถือเป็นคุณธรรมที่ควรปฏิบัติเสมอ

วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร ตอนที่สุวรรณจักรกุมารเที่ยวป่าเพื่อล่ากวางทองแล้วเกิดพลัดหลงกับหมู่เสนาอำมาตย์ สุเชยยะเสนาผู้เป็นเสนาผู้ใหญ่จึงได้ออกติดตามหา แต่ก็ไม่พบจึงกล่าวกับบรรดานายทหารว่าควรกลับไปบอกต่อพระยาชุมพูเอกราชและขอรับพระราชอาญาแต่โดยดี ดังข้อความว่า

"...เมื่อนั้นส่วนอันว่าสุเชยยะเสนากล่าวว่า ดูราเจ้าทังหลายหมู่เสนาตามดังข้าจักพิจารณาดูนี่เราทังหลายคืนเมือก็เที่ยงว่าจักตาย เราทังหลายจักอยู่เขานอก็บ่มีดังนี้อันว่าชีวิตเฮาก็จักเป็นอันสั้นในป่าไม้ภูเขาเฮาทังหลายจงเอากันเมื่อสู่เฮือนก็เห็นหน้าลูกแลเมียเฮาเทอญ แม้ว่าตายไปกับด้วยพระยาเจ้าก็แกว่นประเสริฐกว่าอันเฮาตายในป่าไม้ที่นี่แลนา มาเฮาทังหลายจักเอากันออกเมือเทอญ..."

(๕/๔/๑)

ความว่า เมื่อนั้นสุเชยยะเสนากล่าวว่า ดูราหมู่เสนาทั้งหลาย เมื่อข้าพิจารณาดูแม้ว่าเรากลับบ้านเมืองก็ต้องตาย หากเราอยู่บนภูเขาก็จะมีชีวิตสั้นแน่ ดังนั้นเราจงกลับสู่บ้านเรือนได้เห็นหน้าลูกเมียเราและแม้ว่าเราต้องตายด้วยอาญาของพระราชาก็ย่อมประเสริฐกว่าที่เราจะตายในป่าไม้ที่นี้

จากข้อความข้างต้นอธิบายถึงความเคารพยำเกรงอำนาจของพระราชาและการยอมรับผิดที่ตนเองไม่สามารถหาสุวรรณจักรกุมารพบจึงกลับบ้านเมืองเพื่อขอรับอาญาจากพระราชาเนื้อความตอนนี้สะท้อน ให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ของบุคคลที่รับราชการซึ่งเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพข้าราชการหรืออาชีพอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

คำสอนด้านการประกอบอาชีพได้สะท้อนถึงความต้องการบุคคลที่ประกอบอาชีพเช่นไรในสังคมสมัยนั้น เพราะเชื่อว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพตามคำสอนข้างต้นจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของสังคมและประเทศชาติ ความซื่อสัตย์และขยันหมั่นเพียรที่ปรากฏจากคำสอนข้างต้นจึงเป็นหัวใจในปฏิบัติตนในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๓. คำสอนด้านศาสนาและความเชื่อ

ศาสนาเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคม เนื่องจากศาสนาเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดพฤติกรรมและปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ หลากหลาย ศาสนาจึงทำหน้าที่เป็นกรอบสังคมที่คอยขัดเกลาผู้คนให้มีพฤติกรรมพึงประสงค์คำสอนด้านความเชื่อและศาสนามี ๑๑ ลักษณะ ดังนี้

๓.๑ สอนให้รักษาศีล

สอนให้รักษาศีล ๕ และศีล ๘ ดังปรากฏตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้ให้ทานเนื้อตนเอง จากนั้นพระอินทร์ได้นำเอาเนื้อทิพย์มาติดไว้ดังเดิมแล้วพระองค์จึงเทศนาสั่งสอนเหล่าข้าราชบริพารและประชาชน ดังข้อความว่า

> "...ส่วน ๑ **อย่าให้ขาดการอันฟังธรรมจำศีล ๕ ศีล ๘** ปฏิบัติเมตตาภวนาเพื่อให้พ้นจากอวิชชาตัณหาคือว่าเชือกเหล็กเส้นใหญ่อันผูกมัดคนในสงสารไว้ให้จองจมอยู่ในเมืองตม..."
>
> (๗/๑๓/๑-๗/๑๓๒)

ความว่า ประการหนึ่งอย่าให้ขาดในการฟังธรรมรักษาศีล ๕ ศีลและ ๘ ปฏิบัติเมตตาภาวนาเพื่อให้พ้นจากอวิชชาตัณหาคือเชือกเหล็กเส้นใหญ่ผูกมัดคนไว้ในวัฏฏะสงสารให้ตกอยู่ในเมืองแห่งกิเลสตัณหา

จากคำสอนข้างต้นเป็นข้อชี้แนะสั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และศีล ๘ ตามแนวทางพุทธศาสนาซึ่งปรากฏข้ออธิบายของศีล ๕ ไว้ในตอนที่สุวรรณจักรกุมารมีอายุ ๗ ปี ท้าวพระยาเมืองต่าง ๆ ก็นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายแล้วสุวรรณจักรกุมารก็ได้แสดงธรรมเทศนาเพื่อสั่งสอนให้ท้าวพระยาและเสนาอำมาตย์ได้ฟังในการรักษาศีล ๕ ดังข้อความว่า

> "...**ให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ บ่ขาด** ก็สั่งสอนประชานาราษฎร์บ่ขาดคือฆ่าสัตว์บ่ลักของท่าน บ่ให้โกรธชิงเอาของท่านมีต้นว่าบ่ฆ่าเจ้าเอาของแล บ่กล่าวมุสาวาทคำพลางบ่สนส่อ ให้ท่านผิดกันแล บ่ให้ดูดกินน้ำเมา ๕ ประการ บ่ให้กระทำมิจฉาจารกับด้วยเมียท่าน..."
>
> (๑/๘/๑)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ความว่า ให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ อย่าขาด คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมยเอาของผู้อื่น ไม่โกรธแค้นแย่งชิงเอาของผู้อื่น เป็นต้นว่าไม่ฆ่าชิงทรัพย์ไม่กล่าวคำมุสา คำโกหก คำยุยงส่อเสียดให้เกิดการทะเลาะวิวาท ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่ประพฤติผิดต่อภรรยาผู้อื่น

การที่คนเราไม่รักษาศีลนั้นย่อมทำให้เกิดโทษต่อตนเองในภายหน้า ดังปรากฏคำสอนในตอนที่พราหมณ์เฒ่าได้มาขอเนื้อเลือดจากพระยาสุวรรณจักรเอกราช ซึ่งทำให้ข้าราชบริพารและประชาชนเกิดความวิตกกังวลพระองค์จึงอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดในแดนต่าง ๆ ให้ฟัง ดังข้อความว่า

"...ภิกขุทังหลายก็บ่ได้พ่ำเพ็งรักษาศีลกินทานแม้นได้เกิดในอรูปพรหมตนตัวกลิ้งอยู่เพียงดังหมากฟักหมากเต้าหาหัวหาตีนบ่ได้ลางพ่องเป็นกับแดดนั้นบ่รู้อันการทำบุญให้ทานสังเป็นบุญก็บ่สู้ได้เกิดมาเป็นคนแล้วก็ดีแลเสียตาบอดหูหนวกทังก็ดีเป็นเปี้ยค่อมคุตตะกัง บ่ได้กระทำบุญสังอันได้เกิดมาในอัสญีพรหมคลองก็บ่ได้กระทำบุญ ให้ทานอัน ๑ ได้เกิดมาในมิจฉาทิฐิก็บ่ได้กระทำบุญให้ทานอัน ๑ ได้เกิดในวงศาสัตว์เดียรฉานตัวน้อยใหญ่ทังมวล ก็บ่ได้กระทำบุญลางเทื่อก็ได้เกิดเป็นเปรตก็บ่ได้กระทำบุญให้ทานอัน ๑ ก็ได้เกิดในนารก..."

(๗/๘/๒-๗/๙/๑)

ความว่า ภิกษุทั้งหลายที่ไม่ได้เคร่งครัดรักษาศีลทาน แม้นได้เกิดในอรูปพรหมก็มีเพียงตัวดังลูกฟักลูกน้ำเต้า บางพวกก็มีเพียงเสียงสว่าง เมื่อไม่รู้ทำบุญทำทานอันใด ก็จักได้เกิดมาเป็นคนตาบอด บ้างก็หูหนวก บ้างก็มีร่างกายค่อมเตี้ยแคระ หากไม่ได้ทำบุญที่ทำให้กลับไปสู่อสัญญีพรหมได้ดังเดิมและไม่ได้ทำบุญให้ทานก็จะได้ไปเกิดในหมู่มิจฉาทิฐิ หากไม่ได้กระทำบุญให้ทานก็จะได้ไปเกิดเป็นสัตว์เดียรฉานตัวน้อยใหญ่ทั้งมวล หากไม่ได้กระทำบุญอีกก็ได้ไปเกิดเป็นเปรต หากไม่ได้กระทำบุญอีกก็ได้ไปเกิดในนรก

จากข้อความข้างต้นอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาศีลและทำบุญทำทานอันจะเป็นผลดีทั้งต่อตัวเองและสังคมโดยรวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครราม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ศีล เป็นคำสอนทางพุทธศาสนา คำว่า "ศีล" นี้แปลว่า ปกติ พุทธศาสนาเชื่อว่าการที่คนเราสามารถปฏิบัติตนตามศีลได้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นปกติซึ่งมีข้อปฏิบัติตามสถานะ คือ ฆารวาสให้รักษาศีล ๕ ข้อ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. ๒๕๓๙ : ๗๖-๗๘) ได้แก่

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์

๒. เว้นจากการลักทรัพย์

๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

๔. เว้นจากการพูดเท็จ

๕. เว้นจากการดื่มของมึนเมา

นอกจากนี้ผู้ที่เป็นฆารวาสเมื่อถึงวันอุโบสถก็ต้องรักษาศีล ๘ รวมทั้งผู้บวชชีก็ต้องรักษาศีล ๘ นี้ ศีล ๘ มีข้อปฏิบัติ คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์

๒. เว้นจากการลักทรัพย์

๓. เว้นจากประพฤติผิดในกาม

๔. เว้นจากการพูดเท็จ

๕. เว้นจากการดื่มของมึนเมา

๖. เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล

๗. เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ เว้นจากการทัดทรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง

๘. เว้นจากการนอนที่นอนอันสูงใหญ่ อ่อนนุ่มและสวยงาม

ความเชื่อเรื่องการรักษาศีลเป็นความเชื่อที่สะท้อนภูมิปัญญาด้านคำสอนในการสร้างเงื่อนไขในสังคมเพื่อให้คนในสังคมได้ปฏิบัติตาม โดยศีลเป็นข้อคำสอนที่จำกัดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียทางสังคม เช่น การลักทรัพย์ การพูดเท็จ เป็นต้น

ดังนั้นคำสอนที่มุ่งสอนให้เชื่อเรื่องศีลจึงสะท้อนถึงการควบคุมพฤติกรรมให้ผู้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก โดยมีเงื่อนไขทางความเชื่อว่าหากรักษาศีลได้แล้วจะทำให้ได้บุญและเมื่อสิ้นอายุขัยจะได้ไปเกิดในสวรรค์แต่หากไม่รักษาศีลจะได้บาปและเมื่อสิ้นอายุขัยต้องตกนรกหรือได้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

นอกจากนี้ยังพบว่าคำสอนในการรักษาศีลนั้นยังปรากฏอีกสองประเภทซึ่งไม่จัดอยู่ในศีลตามหลักธรรมวินัยหากแต่เป็นข้อปฏิบัติปลีกย่อยอื่นๆ ซึ่งผู้แต่งได้กล่าวว่าเป็นศีลเช่นกัน มี ๒ ประการคือ ปาติโมกข์สังวรศีลและธรรมจริยาศีล ในตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราช ได้สั่งสอนพระยาสุวรรณคันทะในคราวที่ทรงมอบราชสมบัติให้ครอบครองและสั่งสอนให้โอรสปฏิบัติตามหลักปาติโมกข์สังวรศีล ๙ ประการ ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่งกรรมอันควรกระทำนั้นมี ๙ ประการเล่าแล คือว่า **อย่าฆ่าสัตว์ ๔ ตีน ๒ ตีน ก็เป็นศีลอันนึ่ง บ่ลักบ่ลอบบ่อำเอาของท่านมาเป็นของตัวก็เป็นศีลเช่นนึ่ง บ่หลิ้นซู้จากเมียตนก็เป็นศีลเช่นนึ่ง คำลบเลี้ยวบ่เอาเหี่ยท่อหูบ่สนสังให้ผิดเอียวแตกม้างกัน ก็เป็นศีลเช่นนึ่งแล ประการหนึ่งบ่ดูดกินน้ำเหล้าเมามัวก็เป็นศีลแล ประการนึ่ง รักษาศีล ๕ ศีล ๘ บ่กินโภชนะอาหารทังหลายเมื่อวันลงก็เป็นศีลเช่นนึ่งแล บ่ยอดูท่านตีต้องม้องให้ร้องหลิ้นเต้นฟ้อนขับลำสิซังก็เป็นศีลเช่นนึ่งแล ครั้นว่าจำศีลแล้วบ่ทัดดอกไม้บ่ทาจอนวังน้ำมันคันธะของหอมก็ได้ชื่อว่าเป็นศีลเช่นนึ่งแล อันหนึ่งอย่าขึ้นนั่งนอนที่สูงกว่าผู่เถ้าผู่แก่อันมีอายุยืนกว่าตัวก็เป็นศีลเช่นนึ่งแล** อันว่าศีลทังหลายฝูงกล่าวนี้ก็ได้ชื่อว่าปาติโมกขาสังวรศีล อันประเสริฐแลก็ควรเจ้าลูกรักพ่อรักษาแท้แล..."

(๘/๒/๑-๘/๒/๒)

ความว่า กรรมอันควรกระทำเรียกว่า ปาติโมกข์สังวรศีล นั้นมี ๙ ประการ คือ ๑) อย่าฆ่าสัตว์สี่เท้าสองเท้า ๒) ไม่ลักลอบไม่โกหกเอาของคนอื่นมาเป็นของตัว ๓) ไม่เล่นชู้หนีจากภรรยาตน ๔) ไม่พูดคำตลบตะแลงคำพลางให้เกิดการทะเลาะวิวาท ๕) ไม่ดื่มน้ำเมาก็เป็นศีล ๖) ไม่รับประทานอาหารหลังเที่ยงวัน ๗) ไม่เที่ยวดูการเล่นดนตรีลำฟ้อน ๘) เมื่อสมาทานรักษาศีลแล้วไม่ทัดดอกไม้และไม่ทาน้ำมันหอม ๙) ไม่นั่งหรือนอนสูงกว่าผู้มีอายุมากกว่าตน ศีลอันประเสริฐทั้ง ๙ ข้อนี้ควรที่ลูกรักปฏิบัติรักษาให้ได้

จากคำสอนปาติโมกข์สังวรศีลข้างต้นพบว่าสอดคล้องกับศีลห้าและศีลแปด แต่ต่างกันตรงที่ปาติโมกข์สังวรศีลนั้นได้แยกการไม่เที่ยวดูการละเล่นและการไม่ทัดดอกไม้ทาของหอมเมื่อเวลารักษาศีลออกเป็นคนละข้อ แต่ในศีล ๘ นั้นรวมเป็นข้อเดียวกันและในข้อที่ ๙ ของปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้นกล่าวถึงการนั่งนอนว่าอย่าให้สูงกว่าผู้ที่มีอายุมากกว่าตนเองแต่ในศีล ๘ ข้อที่ ๘ กล่าวว่าอย่านอนในที่นอนอันสูงใหญ่หรูหรา

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประการต่อมาพบว่ามีคำสอนที่ชื่อว่า ธรรมจริยาศีล ปรากฏตอนพระยาสุวรรณจักรเอกราชได้สั่งสอนโอรสคือพระยาสุวรรณคันทะตอนที่ทรงมอบ ราชสมบัติให้ครอบครองและสั่งสอนให้โอรสปฏิบัติตาม ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่งวัตรทังหลายอันควรกระทำเคารพอุย่าให้บริสุทธิ์แก่ศีล ๑๐ จำพวก คือว่า **เคารพยังพระพุทธเจ้าก็เป็นศีลเซ่นสันนึ่ง เคารพยังพระธรรมก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง เคารพยังพระสงฆ์ก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง เคารพฟังครูบาอาจารย์ก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง เคารพยังพ่อแม่ก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง เคารพยังผู้เถ้าผู้แก่อันมีอายุอุยืนกว่าตนก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง เคารพมิตรสหายก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง ผัวเมียเคารพยังกันก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง เคารพย่ำยังปู่ย่าตานายป้าอาอาวลุงก็เป็นศีลเซ่นนึ่ง พี่น้องย่ำกันก็เป็นศีลเซ่นนึ่งแล** อันว่าทังหลายฝูงชื่อว่าธรรมจริยศีลแล..."

(๘/๑/๒-๘/๒/๑)

ความว่า ประการหนึ่งข้อปฏิบัติทั้งหลายอันควรกระทำเคารพยำเกรงให้บริสุทธิ์ เรียกว่า อาธรรมจริยศีลแล มี ๑๐ ข้อ คือ ๑) เคารพพระพุทธเจ้า ๒) เคารพพระธรรม ๓) เคารพพระสงฆ์ ๔) เคารพยังครูบาอาจารย์ ๕) เคารพพ่อแม่ ๖) เคารพยังผู้เฒ่าผู้แก่อันมีอายุมากกว่าตน ๗) เคารพมิตรสหาย ๘) ผัวเมียเคารพยังกัน ๙) เคารพยำเกรงยังปู่ย่าตายายญาติพี่น้อง ๑๐) พี่น้องเคารพกัน

จากคำสอนข้างต้นพบว่า อาธรรมจริยาศีล เป็นคำสอนที่เน้นให้เคารพบูชาบุคคลต่าง ๆ ที่ควรบูชา ซึ่งการบูชาบุคคลที่ควรบูชานั้นปรากฏในหลักธรรมข้อที่ว่า มงคลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการอธิบายการปฏิบัติที่เป็นมงคล ๓๘ ประการ โดยมีความเชื่อว่าหากผู้ใดสามารถปฏิบัติตามคำสอนทั้ง ๓๘ ประการในมงคลสูตรได้จะสามารถปฏิบัติตนเพื่อบรรลุพระนิพพานได้ง่ายขึ้น (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. ๒๕๓๙ : ๙-๑๑) อาธรรมจริยาศีล มีเนื้อตรงกับมงคลสูตรในวรรคที่ว่า ปูชา จะ ปูชนียานัง หมายถึง บูชาบุคคลที่ควรบูชา ดังนั้นคำสอนอาธรรมจริยาศีลจึงเป็นข้ออรรถาธิบายวรรคที่กล่าวว่าบูชาบุคคลที่ควรบูชาซึ่งผู้แต่งได้แต่งคำสอนขึ้นมาเพื่อสอนให้ผู้คนได้รู้จักเคารพยำเกรงบุคคลต่าง ๆ อันเป็น ข้อปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารปรากฏคำสอนเรื่องการรักษาศีล สะท้อนถึงการวางกรอบในการปฏิบัติทางสังคมเพื่อให้เกิดความสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สงบ เป็นภูมิปัญญาในการจัดการพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเชื่อว่าหากพระสงฆ์สามารถรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้แล้วจะทำให้บรรลุธรรม และยังสะท้อนถึงภูมิปัญญาในการปฏิบัติตนโดยกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของสังคม หากพระสงฆ์มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามสมณสารูปแล้วก็อาจทำให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมความศรัทธาและไม่เชื่อถือในถ้อยคำสั่งสอนได้อันจะส่งผลให้สังคมเกิดความวุ่นวายได้ ศีลจึงมีบทบาทต่อพระสงฆ์ในแง่การเป็นวินัยที่ต้องปฏิบัติ เป็นแนวทางให้พุทธสานิกชนเชื่อถือและปฏิบัติตาม และเชื่อว่าหากประชาชนสามารถรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้จะได้บุญและได้ขึ้นสวรรค์เมื่อสิ้นอายุขัยตามเงื่อนไขทางความเชื่อที่สร้างไว้ การรักษาศีลของประชาชนยังเป็นภูมิปัญญาในการควบคุมพฤติกรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

๓.๒ สอนไม่ให้ทำบาป

การทำบาปเป็นการทำให้ตนและคนในสังคมได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นการไม่ทำบาปจึงทำให้ตนเองและสังคม เกิดความสุขสงบ คำสอนนี้ปรากฏในเนื้อเรื่องตอนพระยาสุวรรณจักรเอกราชได้ให้ทานเนื้อ ขาและเลือดของตนเอง ให้แก่พราหมณ์แล้วพระองค์ก็เทศนาสั่งสอนประชาชน ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่ง เล่าท่านทังหลาย**อย่าได้กระทำกรรมอันบ่ดีคือมิจสาทิฐิ**อันเป็นอันตายมักฉิบหายภาวชาตินี่แล ภวชาติหน้านั้นเทอญ..."

(๗/๑๓/๒-๗/๑๔/๑)

ความว่า ประการหนึ่งท่านทั้งหลายอย่าได้กระทำกรรมอันไม่ดี คือ มิจฉาทิฐิอันเป็นอันตรายจะทำให้ ฉิบหายในชาตินี้แลชาติหน้านั้น

"...ท่านทังหลายเพิงละเสียยังการบาปคือว่า**อย่าฆ่าสัตว์ข่วงเลี้ยงข่วงดูมีงัวควาย**เป็นเค้าเป็นถ้วน ๒ อันคำเมืองบุคคลผู้ใดแลฆ่าดังนั้นเทียนย่อมฉิบหายแล..."

(๗/๑๔/๑)

ความว่า ท่านทั้งหลายพึงละเสียยังการบาปคือว่าอย่าฆ่าสัตว์ที่ตนเลี้ยงดูมีวัวควายเป็นต้นหากบุคคลใดทำการฆ่าดังนี้ย่อมจักฉิบหาย

จากคำสอนข้างต้น เป็นคำสอนที่มุ่งเน้นไม่ให้ทำบาปที่เป็นข้อหลักข้อแรกในข้อปฏิบัติทางศาสนาที่เรียกว่า ศีลนั้นได้สอนให้ผู้คนอย่ากระทำการฆ่าสัตว์ คำสอนนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สะท้อนถึงความมีเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตและสะท้อนถึงความเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีของผู้สามารถปฏิบัติตนในการไม่ทำบาปได้

นอกจากนี้ยังพบว่า มีคำสอนที่มุ่งให้ปฏิบัติตามคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อให้หลุดพ้นจากการทำบาปและพ้นจากการเวียนว่ายในวัฏฏะสงสาร ปรากฏในตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้ให้ทานเนื้อ ขาและเลือดตนเองให้แก่พราหมณ์แล้วเทศนาสั่งสอนผู้คน ดังข้อความว่า

"...ท่านทังหลายหนุ่มแก่ก็จงเอากันเข้าไป**รักษาเอาพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณแลทาน ศีลภาวนาอันจักให้พลาดจากสงสารเถิงฝั่งก้ำหน้าคือนิพพาน** ให้มีฮ่ำทิพย์ฮ่ำเพิงสันนี้ต่อเท่าอายุแห่งตนเทอญ แมนดังรือก็ยังจักได้พ้นจากทุกข์ในวัฏฏะสงสารแก่สูท่านทังหลายบ่อย่าชะแล..."

(๗/๑๔/๒)

ความว่า ท่านทั้งหลายทั้งหนุ่มชราก็จงพากันระลึกถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณแลทาน ศีล ภาวนา อันเป็นเหตุให้หลุดจากวัฏฏะสงสารสามารถถึงนิพพาน ให้เป็นที่พึ่งเช่นนี้แล้วตราบเท่าอายุตนเองเทอญ แม้นเป็นดังกล่าวมาก็จักได้พ้นจากทุกข์ในวัฏฏะสงสารแก่ท่านทั้งหลายดังนั้นแล

จากข้อความข้างต้นเป็นคำสอนที่อธิบายถึงปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาว่าให้เข้าใจและถึงพร้อมด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้นั้นจะทำให้ผู้ปฏิบัติตนนั้นสามารถบรรลุธรรมวิเศษ คือ การหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ คำสอนนี้เป็นข้อยึดถือปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่ควรยึดถือสืบต่อกันเรื่อยไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๓.๓ สอนให้ทาน

วรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมาร มีปรากฏคำสอนเรื่องการให้ทานตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชให้ทานเนื้อเลือดของตนแก่พราหมณ์ซึ่งเป็นพระอินทร์แปลงกายมาขอเนื้อเลือด จากนั้นพระอินทร์ก็นำเอายาทิพย์มาทาที่ปากแผลและเอาเนื้อทิพย์มาปิดปากแผลให้หายแลดูสวยงามเหมือนไม่ถูกเฉือนและสวยงามมากกว่าเดิม ทั้งนี้ในขณะที่พระอินทร์กระทำการนั้นได้แสดงฤทธิ์ล่องหนไม่ให้ใครเห็น ส่วนพระยาสุวรรณจักรเอกราชก็ทรงสั่งสอนให้ทราบถึงผลบุญจากการให้ทานแก่โอรส เสนาอำมาตย์และบุคคลทั่วไป ดังข้อความว่า

"...**นึ่งอย่าให้ขาดการบุญคือว่าให้ท่านอันยิ่ง**เขาะขอดของโอยทานอันเป็นข้าวในไถ่ข้าวในถงไปกินหนทางยามมรณาไปสู่โลกภายหน้านั้นแล..."

(๗/๑๓/๑)

ความว่า ประการหนึ่ง อย่าให้ขาดการทำบุญคือว่าการให้ทานอันยิ่งยวดแม้จะมีน้อย เพราะของที่ทานนั้นจะเป็นห่อข้าวเอาไว้รับประทานเมื่อเดินทางไปสู่โลกหน้าหลังความตายนั้นแล

จากคำสอนข้างต้น กล่าวถึงการให้ทานแลผลเหตุของการให้ทานว่าเป็นการสร้างบุญกุศล เนื้อความบางตอนของสุวรรณจักรกุมารมีการแสดงการให้ทานของตัวละคร เพื่อเป็นแบบอย่างให้ผู้รับสารยึดถือเป็นแนวทางดังจะเห็นได้จากการให้ทานอันยิ่งยวดของพระยาสุวรรณจักรเอกราชที่ให้ทานด้วยเลือดไขมัน เนื้อ ขาและดวงตาของตนโดยการเชือดและควักให้ในขณะที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชมีชีวิตอยู่ซึ่งหาได้มีความอาลัยในอวัยวะและแสดงอาการเจ็บปวดแต่ประการใด แสดงถึงความเด็ดเดี่ยวในการให้ทานดังข้อความว่า

"...ที่นั้น **บูรมโพธิสัตว์เจ้าก็ถือเอาดาบสีคันไชยด้ามแก้วด้วยมือขวาแล้วมาปาดยังซี้นแห่งตนก็เอาใส่ในภาชนะไตคำอันอินทราสักกะพราหมณ์เอานั้นแล** บูรมโพธิสัตว์**เจ้าก็ซ้ำปาดยังขาทัง ๒ ก้ำออกให้เป็นทาน**แก่อินทราสักกะพราหมณ์ก็มีแล ส่วนอันว่าถ่องแถวเลือดแห่งมหาสัตว์เจ้าก็ไหลตกในไตคำอันนั้นเต็มแล้ว อินทราสักกะพราหมณ์ก็กล่าวซึ่งมหาราชเจ้าว่า เทว ข้าแด่มหาราชเจ้า ข้าพเจ้าก็ได้เต็มไตคำแล้วขอพระราชเจ้าจงอย่าได้ปาดเทอญ..."

(๗/๑๐/๑)

ความว่า เมื่อนั้น พระบรมโพธิสัตว์เจ้าก็เอาพระขรรค์สีคันไชย เฉือนเนื้อตนเองก็เอาใส่ถาดทองคำอันพระอินทร์ในร่างพราหมณ์นั้นเอามา แล้วพระบรมโพธิสัตว์ก็เฉือนเอาขาทั้งสองข้างให้เป็นทานแก่พระอินทร์นั้น อันว่าเลือดแห่งพระมหาสัตว์ก็ไหลตกในถาดทองคำนั้นจนเต็มแล้วพระอินทร์จึงทูลพระมหาสัตว์ว่า ข้าพเจ้าได้เต็มถาดทองคำแล้วขอพระราชาเจ้าจงอย่าได้เฉือนอีกเทอญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากข้อความข้างต้น เป็นการแสดงความความเด็ดเดี่ยวในการให้ทานของพระยาสุวรรณจักรเอกราชซึ่งเชือดเนื้อ ขาและเลือดออกให้เป็นทานบารมีเนื้อความนี้จึงเป็นคำสอนที่มุ่งให้ผู้รับสารได้เล็งเห็นถึงความเด็ดเดี่ยวของพระโพธิสัตว์และน้อมนำเอาความเด็ดเดี่ยวนั้นเป็นแนวทาง แต่มิได้หมายความว่าให้กระทำเช่นนั้น เพราะเนื้อความข้างต้นนั้นเป็นกุศโลบายที่จะให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความฮึกเหิมในการให้ทานโดยมิเกิดความอาลัยเสียดายสิ่งของในการให้ทาน

การให้ทานของพระยาสุวรรณจักรเอกราชนั้นยังปรากฏอีกครั้งเมื่อพระอินทร์ได้แปลงกายเป็นพระยายักษ์มาขอเอาดวงตาทั้งสองของพระองค์เพื่อรับประทาน พระยาสุวรรณจักรเอกราชก็ควักให้พระยายักษ์ตนนั้น ดังข้อความว่า

"...ในเมื่อบูรมโพธิสัตว์เจ้าตั้งคำปณิธานปรารถนาแล้วดังนั้นก็นิ้วมือแห่งตนจกเอาหน่วยตาทังคู่มาตั้งไว้เหนือมือแห่งตนแล้วก็ฮุงฮับหามหายักษ์ผู้นั้นมาฮับเอาตาทังคู่หั้นแลที่นั้น อัศจรรย์ทังหลายเกลือนก้องเป็นต้นว่าแผ่นดินฮ้องแลดอยครางก็มีวันนั้น..."

(๗/๑๖/๒-๗/๑๗/๑)

ความว่า ในเมื่อพระบรมโพธิสัตว์เจ้าตั้งคำปณิธานแล้วดังนี้ ก็เอานิ้วมือตนเองควักเอานัยตาทั้งคู่มาแล้วก็เรียกหามหายักษ์ผู้นั้นมารับเอานัยน์ตาทั้งคู่นั้นแล ที่นั้นก็เกิดอัศจรรย์ทั้งหลายเสียงดังก้องเป็นต้นว่าแผ่นดินร้องเสียงดังแลภูเขาส่งเสียงดราง

จากข้อความข้างต้นเป็นการแสดงการให้ทานนัยน์ตาของพระยาสุวรรณจักรแก่พระยายักษ์ซึ่งเป็นพระอินทร์แปลงกายมา การทานดังกล่าวเป็นครั้งที่สองที่แสดงถึงการให้ทานอันยิ่งใหญ่ด้วยร่างกายของตนเอง เนื้อเรื่องตอนนี้เป็นกุศโลบายสอนให้บุคคลทั้งหลายรู้จักการให้ทาน เป็นที่น่าสังเกตว่าการให้ทานอวัยวะและเลือดของพระยาสุวรรณจักรเอกราชนั้น สอดคล้องกับยุคปัจจุบันที่มีการบริจาคร่างกาย อวัยวะ เลือด เพื่อให้หน่วยงานทางการแพทย์นำไปศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางการแพทย์และการรักษาประชาชน ตลอดจนนำเอาอวัยวะและเลือดไปรักษาผู้ป่วยอันเป็นส่วนสำคัญที่สามารถช่วยยื้อชีวิตมนุษย์จากโรคภัยต่าง ๆ และเป็นการสร้างกุศลอีกด้วย

คำสอนเรื่องการให้ทานนี้มีความเชื่อมาจากคำสอนทางพุทธศาสนาที่กล่าวว่าการให้ทาน คือ การให้ที่ไม่หวังผลตอบแทนโดยหมายให้ผู้ได้รับได้พ้นจากทุกข์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง ได้แก่ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. ๒๕๓๙ : ๑๒๖-๑๓๓)

๑. อามิสทาน คือ การให้วัตถุ สิ่งของ หรือเงินเป็นทาน

๒. ธรรมทาน คือ การสอนให้ธรรมะเป็นความรู้เป็นทาน

๓. อภัยทาน คือ การให้ทานที่เป็นความเมตตาให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเราไม่จองเวรหรือพยาบาท

การให้ทานที่ถือว่าเป็นความดีและการทำทานที่ได้บุญมากนั้นจะประกอบด้วยปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่

๑. วัตถุบริสุทธิ์ คือ เป็นของที่ได้มาโดยสุจริต ไม่ได้ไปยักยอกมาโกงมาหรือได้มาด้วยวิธีแยบยล

๒. เจตนาบริสุทธิ์ คือ มีจิตยินดี ผ่องใสเบิกบาน ไม่รู้สึกเสียดายสิ่งที่ให้ตั้งแต่ก่อนให้ขณะให้ และหลังให้

๓. บุคคลบริสุทธิ์ คือ ให้แก่ผู้รับที่มีศีลธรรม ตัวผู้ให้เองก็ต้องมีศีลที่บริสุทธิ์

จากคำสอนที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่า สุวรรณจักรกุมารมีบทบาทในการสอนให้ผู้คนรู้จักการให้ทานอันเป็นหนทางในการกำจัดความตระหนี่และเป็นการสร้างกุศล นอกจากนี้ยังเป็นข้อพิสูจน์ว่าคำสอนการให้ทานในเรื่องสุวรรณจักรกุมารนั้นเป็นคำสอนที่สอดคล้องกับทุกยุคสมัย โดยเฉพาะเรื่องการบริจาคร่างกายและอวัยวะนั้นก็เป็นข้อยืนยันว่าคำสอนนี้มีแนวคิดที่ล้ำสมัยกว่ายุคที่สร้างสรรค์วรรณกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๓.๔ สอนให้มีสติและละกิเลส

พุทธศาสนาเชื่อว่าผู้ที่พ้นทุกข์นั้นต้องเป็นผู้ที่ละกิเลสเข้าสู่พุทธภูมิที่เรียกว่านิพพาน อันเป็นความหวังสูงสุดในศาสนา คำสอนนี้ปรากฏในตอนที่ที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้ให้ทานเนื้อ ขา เลือดของตนแก่พราหมณ์แล้วก็ทรงเทศนาสั่งสอนไพร่ฟ้าให้เป็นผู้มีสติและค้นหาหนทางเข้าสู่พระนิพพาน ดังข้อความว่า

> "...จิงได้ขวนขวายให้มีผญารู้พิจารณาหากิจจะทังมวลอันควรกระทำตนสู้แลรู้ห้องหับยังคำอันไจ้ ๆ บ่ให้เสียสติสักเทื่อ**ให้ได้มีสติเสมอดังรู้จักว่าอันนี้เป็นโทษในสงสารบ่ให้วิชาตนหาเกิดได้ในตนรู้หลิงเห็นต้นทางนิพพานเจ้าไจ้ๆ** แล้วจิงได้กระทำบุญอันประเสริฐกดเขตไว้กับตนมีผญาอันมาก มิคฺคา ปรารถนาเอาผล ๓

สิ่งให้ได้เถิงเวียงแก้วคือว่านิพพานสิ่งเดียวแล..."

(๗/๑๒/๒)

ความว่า ควรที่เราขวนขวายศึกษาเรียนรู้ให้เกิดปัญญารู้พิจารณาและมีสติระลึกชอบอยู่เสมอ และพึงเข้าใจถึงโทษของการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสารอันเป็นข้อขัดขวางไม่ให้เราหลุดพ้นจากกิเลสเข้าสู่พระนิพพาน ดังนั้นจึงต้องหมั่นทำบุญรักษาศีลธรรมอันจะส่งเสริมให้เราเกิดปัญญาที่จะนำเราสมปรารถนาในพระนิพาน

จากข้อความข้างต้นเป็นข้อคำสอนที่ชี้แนะให้ทำบุญและรู้จักการแสวงหาปัญญา คือ ความรู้อันประเสริฐและให้มีสติมั่นคงอยู่เสมอซึ่งจะสามารถนำพาตนเองหลุดพ้นเข้าสู่พุทธภูมิที่เรียกว่า นิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คำสอนนี้สะท้อนความต้องการหลุดพ้นสู่ความเป็นนิรันดร์ตามความเชื่อศรัทธาในศาสนาของตนเอง

๓.๕ สอนให้เชื่อและเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์

วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร สอนให้เชื่อและเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้แก่

๓.๕.๑ สอนให้เชื่อเรื่องผี

คำสอนที่มุ่งเน้นให้เชื่อเรื่องผีนั้นปรากฏตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้สั่งสอนผู้คนตอนที่พระองค์ได้ให้ทานเนื้อ ขาและเลือดของตนเองให้แก่พราหมณ์และพระองค์ก็เทศนาสั่งสอนประชาชน ดังข้อความว่า

"...**ให้เลี้ยงมีหมูหมาเป็ดไก่แลม้าหน่วยผีเสื้อบ้านเสื้อเมืองผีเฮือนผีไฮ่ผีนา** แลละเสียยังข่วงอันบ่ดีนั้นแล้ว..."

(๗/๑๔/๑)

ความว่า ให้เลี้ยงดูมีต้นว่าหมู หมา เป็ด ไก่ ม้า ผีเชื้อบ้าน ผีเสื้อเมือง ผีเรือน ผีไร่ ผีนา และละพฤติกรรมอันไม่ดีนั้นเสีย

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่ามีการกล่าวถึงผี อันเป็นความเชื่อของชาวอีสานมีจำนวน ๔ ชนิด คือ

๑) ผีเสื้อบ้าน คือ วิญญาณผู้ตายในเชื้อสายเผ่าพันธุ์ของตนเอง

๒) ผีเสื้อเมือง คือ ผีที่รักษาเมือง บ้างก็เรียกว่าเจ้าพ่อหลักเมือง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๓) ผีเฮือน คือ ผีที่ดูแลรักษาบ้านเรือนของมนุษย์ บ้างก็เรียกว่าผีบ้านผีเรือน

๔) ผีไร่ผีนา คือ ผีที่เฝ้าดูแลไร่นา ผู้ที่ทำไร่นาก่อนลงมือทำต้องเลี้ยงผีก่อนถ้าไม่เลี้ยงก็จะทำให้ผลผลิตในปีนั้น ๆ ไม่ดี

คนในสมัยก่อนมีความเชื่อเรื่องผี บุญยงค์ เกศเทศ (๒๕๔๐ : ๓๐-๓๑) กล่าวไว้ว่า ตั้งแต่ถือกำเนิดอยู่ในท้องจนคลอดออกมาเจริญเติบโตจนสิ้นอายุขัย จะมีผีมาเกี่ยวข้องกับชีวิต ประจำวันเสมอดังที่มีบันทึกในเรื่องราววรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ในอดีต

ความเชื่อผีของชาวอีสานก็สะท้อนถึงการเคารพนับถือผีสางสิ่งที่ไร้รูปโดยมีความเชื่อถืออำนาจและคุณวิเศษของผีจนเกิดเป็นจารีตในการยึดถือปฏิบัติเพื่อปฏิบัติตนให้ผีพอใจและไม่ละเมิดข้อห้ามที่ผีกล่าวไว้โดยผ่านพ่อจ้ำหรือผู้สื่อวิญญาณในชุมชน ถ้าละเมิดข้อห้ามเหล่านั้นเชื่อว่าจะให้ผีไม่พอใจที่เรียกว่า "ผิดผี" ต้องมีการจัดเครื่องบัตรพลีเพื่อขอขมา แต่หากมองในแง่ของภูมิปัญญาแล้วผีเป็นเงื่อนไขทางสังคมที่สร้างขึ้นโดยเอาความเชื่อเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมให้ดำเนินได้อย่างปกติสุข ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารได้มีการกล่าวสอนให้เชื่อถือและปฏิบัติตนให้เป็นที่พอใจของผี ซึ่งสะท้อนการแสดงความเคารพต่อสถานที่ที่จะทำกิจกรรมนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้คนละอายต่อการทำบาปและเกรงกลัวต่อการทำผิดศีลธรรม คำสอนให้เชื่อเรื่องผีจึงเป็นภูมิปัญญาที่ใช้ในการโน้มน้าวให้ผู้คนมีความประพฤติที่ดีงาม

๓.๕.๑ สอนให้เชื่อเรื่องเทวดา

คำสอนนี้มุ่งสอนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องเทวดาเป็นสร้างเงื่อนไขว่าหากทำงานดีหรือปฏิบัติตนดีเทวดาย่อมจะคุ้มครองและอวยพรให้ ดังคำสอนของพระยาสุวรรณจักรเอกราชได้สอนประชาชน ดังข้อความว่า

> "...อัน ๑ พิจารณาหากิจจะทังมวล**เพิงกระทำตนให้หมดใสงามดีด้วยอันชำระกวาดแผ้วบ้านเฮือนที่อยู่ที่กินให้ดี เทวดาตนก็ดีจิงมารักษาบ้านเฮือนที่อยู่แห่งตนแล**..."
>
> (๗/๑๓/๒)

ความว่า อนึ่งพิจารณากิจทั้งมวลพึงกระทำให้เรียบร้อยดีงาม ทั้งการกวาดชำระล้างบ้านเรือนที่อยู่ที่อาศัยให้สะอาดดี เทวดาก็จะมารักษาบ้านเรือนที่อยู่แห่งตน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

"...จักควรแก่บุคคลญิงชายทังหลายในโลก ประการเพิงให้ชำระเนื้อตนให้บรสุทธิ์แล้วแลเมตตาภาวนาจำศีลก็จิงบรสุทธิ์แล..."

(๗/๑๓/๒)

ความว่า ควรที่หญิงชายทั้งหลายในโลกควรชำระร่างกายให้สะอาดแล้วจึงภาวนาศีลสมาธิก็จึงจะบริสุทธิ์ด้วยการภาวนา

จากข้อความข้างต้นเป็นการสอนให้รู้จากการปัดกวาดบ้านเรือนโดยแฝงความเชื่อว่า หากทำให้บ้านเรือนสะอาดแล้วเทวดาจะอวยพรให้เจริญรุ่งเรือง ในการปัดกวาดบ้านเรือนนั้นมีนัยสำคัญสองประการ คือ ประการแรกสอนให้รู้จักทำความสะอาดบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเพื่อให้สะอาดและสามารถอยู่อาศัยได้ดี ประการต่อมาสอนให้รู้จักทำความสะอาดเรือนกายตน คือ การชำระล้างทั้งกายและใจโดยการเจริญภาวนาเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งนั้นเอง ความเชื่อเรื่องเทวดาจึงเป็นเงื่อนไขทางสังคมที่สะท้อนภูมิปัญญาการใช้ความเชื่อถือสร้างกุศโลบายให้ผู้คนรักษาความสะอาดปัดกวาดบ้านเรือนซึ่งหากทำเช่นนี้ บ้านเรือนก็จะปราศจากฝุ่นละอองทำให้คนเราได้สูดอากาศที่บริสุทธิ์ย่อมมีผลดีต่อกระบวนการคิดของสมองและสุขภาพร่างกาย ความเชื่อเรื่องเทวดาในเรื่องสุวรรณจักรกุมารจึงมีคุณค่าทั้งแง่ความเชื่อและภูมิปัญญาการสร้างสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่อีกด้วย

๓.๖ สอนไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น

คำสอนนี้กล่าวถึงพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นอันจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรากฏในตอนที่พระยาสุวรรณจักเอกราชได้ให้ทานเนื้อ ขา และเลือดของตนแก่พราหมณ์แล้วเทศนาสั่งสอนประชาชนดังข้อความว่า

"...อัน ๑ **อย่าให้เบียดเบียนเหิงสาธารผู้อื่นแลอัน ๑** พิจารณาหากิจจะทังมวลเพิงกระทำตนให้หมดใสงามดีด้วยอันชำระกวาดแผ่วบ้านเฮือนที่อยู่ที่กินให้ดี..."

(๗/๑๓/๒)

ความว่า อนึ่งอย่าเบียดเบียนทำหยาบช้าแก่ผู้อื่น ประการหนึ่งให้รู้จักปัดกวาดบ้านเรือนตนให้สะอาดหน้าอยู่อาศัย

จากข้อความข้างต้นกล่าวคือการเบียดเบียนผู้อื่นย่อมเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคม ภูมิปัญญาคำสอนนี้จึงอาศัยความเชื่อทางศาสนาเพื่อให้ประชาชนที่นับถือศาสนาไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น โดยสร้างเงื่อนไขว่าหากไม่ไปเบียดเบียน

ผู้อื่นแล้วจะได้บุญกุศลและยังทำให้สังคมยังได้รับความสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคมอันจะทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองได้ดียิ่งขึ้น

๓.๗ สอนให้เป็นผู้มีเมตตาและมีสติ

คำสอนนี้กล่าวสอนให้ผู้อ่านผู้ฟังประพฤติตนเป็นคนมีเมตตาต่อผู้อื่น ซึ่งอาจนำความสุขสันติมาสู่ตนเองได้และสอนให้มีสติ คือ ความระลึกชอบอยู่เสมอ คำสอนนี้ปรากฏในตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้ให้ทานเลือดเนื้อและขาของตนให้แก่พราหมณ์แล้วเทศนาสั่งสอนประชาชน ดังข้อความว่า

"...**อันนึ่งให้มีเมตตาซึ่งกันไปมาอย่าขาดอย่าถอยเสียสติอันดีก็จิงอาจจักเอาตนพ้นทุกข์ในวัฏฏะสงสารแลอบายภูมิทัง ๔ มีนรกเป็นต้นนั้นแล...**"

(๗/๑๔/๒)

ความว่า อนึ่งให้มีเมตตาซึ่งกันไปมาอย่าได้ขาด อย่าละเสียซึ่งสติอันดี ทั้งนี้ก็จะเป็นการเอาตนพ้นจากทุกข์ในวัฏฏะสงสารแลอบายภูมิทั้ง ๔ มีนรกเป็นต้น

จากข้อความข้างต้น เป็นคำสอนให้เป็นคนมีเมตตาซึ่งกันและกันและมีสติสมาธิชอบอยู่เสมอกล่าวคือความเมตตาเป็นพื้นฐานของการบำเพ็ญภาวนา เมื่อเรามีเมตตาเป็นอารมณ์และสามารถดำรงสติสมาธิได้ดีแล้วก็จะสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ในการเวียนว่ายตายเกิดและพ้นจากอบายภูมิทั้ง ๔ ไม่ไปเกิดในภูมิชั่วทั้ง ๔ คือ นรก เปรต อสูรกายและเดียรฉาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๓.๘ สอนให้เข้าใจถึงการมีอายุสั้นยาวของมนุษย์

คำสอนนี้กล่าวถึงสาเหตุของการมีอายุยืนยาวและการมีอายุสั้นของมนุษย์ คำสอนนี้ปรากฏเป็นลักษณะการถามตอบระหว่างพระอินทร์และพระยาสุวรรณจักรโพธิสัตว์ในตอนที่พระอินทร์นำเอาปัญหาจากพระยาเวสสุวัณอันเป็นหนึ่งในสี่ท้าวจตุโลกบาลที่รักษาทิศทั้งสี่ในมนุษย์โลกมาถามต่อพระยาสุวรรณจักร ดังข้อความว่า

"...ในกาละนั้น ส่วนอันว่าบูรมโพธิสัตว์เจ้าก็จิงกล่าวว่าบุคคลญิงชายทังหลายล้ำเลิศ ย่อมเกิดมาในสงสารอันนี่จักเสมอกันก็บ่ห่อนมีแลดังรือ ข้ากล่าวทังหลายว่าดังนั้นจาแท้ส่วนอันว่าบุคคลญิงชายทังหลายก็ต่างกันด้วยบุญสมภารลางพ่องก็ได้กัตตาธิการมามากในชาติอันแล้วเมื่อก่อนบ่ให้ผุดผ่อนคาดคาก็จิงมี

อายุยืนยาวนั้นยวดลวดหาพยาธิบ่ได้สักอันแก่บุคคลทังหลายฝูงนั้นเพื่อหั้นแล บุคคลญิงชายทังหลายฝูงมีอายุอันสั้นอันหมิ่นนาเขาก็บ่ได้กัตตาธิการกระทำอันถ่อยช้าสาโหดหนักหนาอันว่าปัญญาสิกขาบท ทังศีล ๕ ก็บ่ห่อนว่าจักได้รักษาอันหนึ่งธรรมเทศนาแห่งพระเจ้าก็บ่ห่อนได้ฟังเสี้ยงแล แม่นว่าเขาได้ฟังธรรมพระพุทธเจ้าก็บ่เข้าใจเสี้ยงแท้แล ส่วนบุคคลญิงชายทังหลายฝูงนั้นเข้าเกิดมาในชาติอันก็ดีก็เทียรย่อมมีอายุอันสั้นอันหมิ่นมีกลิ่นคันธะบ่ดีเทื่อหั้นแล ส่วนว่าบุคคลญิงชายทังหลายฝูงใดมีรูปโสมตนมพรรณวรรณอันงามนั้นก็ด้วยเตชอันเขาได้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ก็แกวดไว้กับตนบ่ให้ขาดก็จิงมีฮูปอันงามขนาดดูงามก็หากด้วยบุญสมภารอันเขาได้รักษาศีลฟังธรรมบุญกรรมอันนั้นมาค้ำชูช่วยก็จิงมีอายุอันบ่ถอยยืนยาวเทื่อหั้นแล ข้าแด่เจ้ากูส่วนว่าบุคคลญิงชายทังหลายอันผายฮ้ายอันก็ด้วยบาปกรรมอันบ่ได้กระทำบุญเสี้ยงนั้นมักกระทำอันถ่อยบ่สู้รักษาศีลฟังธรรมคำสอนแห่งบัณฑิตและนักปราชญ์ทังหลาย เขาก็บ่สู้ขวนขวยเข้าไปฟังสักเทื่อแล ประการนึ่งก็บ่สู้อุปฐากรักษาครูบาอาจารย์แลพ่อแม่ แม้นว่าเขาเกิดมาแต่ภาวะชาติอันใดก็ดีก็ทรงว่ามีรูปอันร่างฮ้ายมีคันธะเนื้อตนแลปากก็เทียรย่อมเหม็นลวดเป็นคนหาบุญสมภารบ่ได้ก็ฮอยเพื่อว่าเขาบ่ได้กระทำบุญมาแต่ภายหลังเมื่อก่อนก็ด้วยวิบาก อันเขาได้ย้อนจากบุญกรรมบ่รู้รักษาศีลฟังธรรมอันยิ่งจิงหาบุญกรรมจักรักษาบ่ได้นั้นแล้ว...”

(๕/๑๕/๑-๕/๑๕/๒-๕/๑๖/๑)

ความว่า ในกาลนั้นอันว่าพระบรมโพธิสัตว์เจ้าก็จึงกล่าวว่า บุคคลหญิงชายทั้งหลายเมื่อเกิดมาในวัฏฏะสงสารอันนี้จะมีอายุเท่าไม่กันเพราะว่าทำบุญมาต่างกัน บางพวกในชาตินี้แล้วได้ทำบุญมากจึงมีอายุยืนยาวไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ส่วนบุคคลทั้งหลายพวกที่มีอายุสั้นเพราะเขาก็ไม่ได้ทำบุญกลับกระทำอันถ่อยช้าสาโหดไม่รักษาศีลธรรม แม้พระธรรมเทศนาพระพุทธเจ้าก็มิได้ฟังจนจบ แม้นว่าเขาได้ฟังพระธรรมเทศนาพระพุทธเจ้าก็ไม่เข้าใจหมดสิ้น ส่วนบุคคลเหล่านี้แม้ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็กลิ่นกายเหม็น ส่วนว่าบุคคลหมู่ใดมีรูปโฉมผิวพรรณงดงามก็ด้วยเหตุที่เขารักษาศีล ๕ ศีล ๘ อย่างเคร่งครัดมิได้ขาดก็จึงมีรูปอันงามและมีอายุยืนยาว ข้าแด่ท่านทั้งหลาย ส่วนว่าบุคคลที่มีร่างกายขี้เหร่เพราะไม่ได้ทำบุญ ชอบทำบาปไม่รักษาศีลฟังธรรมคำสอนของบัณฑิตและนักปราชญ์ทั้งหลาย ประการหนึ่งเขาเหล่านั้นไม่รู้จักปรนนิบัติครูอาจารย์แล

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY

พ่อแม่ แม้นว่าเขาเกิดในชาติใดก็ย่อมมีรูปกายอันขี้เหร่และมีกลิ่นกายกลิ่นปาก เหม็น

จากคำสอนข้างต้นเป็นการอธิบายถึงเหตุผลความสั้นยาวของอายุมนุษย์คำสอนเหล่านี้สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมโดยกล่าวถึงผู้ที่ทำดีย่อมมีอายุยืนยาวมีร่างกายสวยงาม ผู้ทำความชั่วย่อมมีอายุสั้น ร่างกายไม่สวยงามหรือไม่ก็พิการ สอดคล้องกับคำว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คำสอนนี้จึงสะท้อนภูมิปัญญาในด้านสร้างเงื่อนไขให้ประชาชนทำความดีเพื่อให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดีในภพภูมิข้างหน้า เมื่อผู้คนเชื่อตามนี้แล้วบ้านเมืองก็จะความสงบสุขอย่างแท้จริง

๓.๕ ความเชื่อเรื่องจักรวาล

ความเชื่อเรื่องจักรวาลปรากฏอยู่ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมาร ในตอนที่สุวรรณจักรกุมารประสูติ กษัตริย์ทั้งสี่ทวีปก็ได้นำเอาเครื่องราชบรรณาการมาถวาย ดังข้อความว่า

"...ท้าวพระยาทังหลายอันตั้งอยู่ใน**ชุมพู ๔ ทีป**ทังมวลก็เอากันมาถวยของฝากซุเมืองบ่ขาดก็มีวันนั้นแล..."

(๑/๘/๒)

ความว่า ท้าวพระยาทั้งหลายอันตั้งอยู่ในทวีปทั้งสี่ต่างก็มาถวายเครื่องราชบรรณาการทุกเมืองมิได้ขาด

ในตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้ครองราชย์ในเมืองเชตุพนปรากฏถึงความเชื่อเรื่องจักรวาล ดังข้อความว่า

"...ดูราภิกขุทังหลายส่วนพระยาสุวรรณจักรเอกราชตนนั้นก็เสวยราชสมบัติในเมืองเชตุพนนครที่นั้นก็ผาบ**สักกลชุมพูทีปทังมวล**มีพระยาได้สิบหมื่นตนหากมาเป็นบริวารแห่งตนก็มีวันนั้นแล..."

(๗/๕/๑)

ความว่า ดูราพระภิกษุทั้งหลาย อันว่าพระยาสุวรรณจักรเอกราชก็เสวยราชสมบัติในเมืองเชตุพนสามารถกำราบเมืองในจักรวาลได้ทั้งมวล มีพระมหากษัตริย์ที่อ้อนน้อมเป็นเมืองขึ้นถึงหนึ่งแสนเมือง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ความเชื่อเรื่องจักรวาลนี้ พระญาลิไท (๒๕๑๕ : ๘๐-๘๑) ได้อธิบายไว้ในหนังสือเรื่องเตภูมิกถาว่าจักรวาลประกอบด้วยทวีปใหญ่ทั้ง ๔ ทวีป ได้แก่

๓.๕.๑ ชมพูทวีป ผู้คนมีหน้าตาเหมือนดุมเกวียนมีอายุอันสั้นยาวไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบาปบุญที่ทำมา มีที่อยู่ในด้านทิศใต้ของเขาพระสุเมรุมีความยาว ๑๐๐,๐๐๐ โยชน์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ มัชฌิมประเทศและปัจจันตประเทศ ผู้ที่เป็นเทพเป็นพรหม เมื่อสิ้นอายุขัยต้องลงมาเกิดในมัชฌิมประเทศ เมื่อผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ พระเจ้าจักพรรดิ พราหมณ์ ฤษี เศรษฐี ก็ย่อมต้องเกิดในมัชฌิมประเทศทั้งสิ้น

๓.๕.๒ บุรพวิเท่หทวีป ผู้คนมีหน้าตากลมมนเหมือนดังเดือนเพ็ญ มีอายุยืนถึง ๑๐๐ ปี อยู่ทิศตะวันออกของเขาพระสุเมรุ กว้าง ๗,๐๐๐ โยชน์ มีปริมณฑลโดยรอบได้ ๒๑,๐๐ โยชน์ ประกอบด้วยเมืองน้อยใหญ่ที่มีกษัตริย์ปกครองมากมาย มีแผ่นดินขนาดเล็ก ๕๐๐ แผ่นดินล้อมรอบอยู่

๓.๕.๓ อมรโคยานทวีป ผู้คนมีหน้าตามีหน้าตาเหมือนพระจันทร์แรม ๘ ค่ำ มีอายุ ๔๐๐ ปี อยู่ทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ กว้าง ๘,๐๐๐ โยชน์ มีเมืองน้อยใหญ่และแม่น้ำน้อยใหญ่อยู่ล้อมรอบ

๓.๕.๔ อุตตรกุรุทวีป ผู้คนมีหน้าตาเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส มีอายุ ๑,๐๐๐ ปี อยู่ทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ กว้าง ๘,๐๐๐ โยชน์ มีแผ่นดินเล็กล้อมรอบ ๕๐๐ แผ่นดิน มีร่างกายสูงเท่ากันและมีความหนุ่มไปจะสิ้นอายุขัย อาศัยอยู่ใต้ต้นไม้ ชาวอุตตรกุรุทวีปนี้ไม่รู้จักอากาศร้อนหนาว ไม่รู้จักการทำมาหากิน ไม่มีการประกอบอาชีพ ข้าวสารอาหารต่างร่วงจากท้องฟ้าแล้วนำเอามาใส่หม้อทองคำ เอาไปตั้งบนหินโชติปราสาทแล้วไฟก็ลุกไหม้ให้ความร้อนเมื่อข้าวสุกก็ดับไปเอง มีต้นกัลปพฤกษ์ สูง ๑๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๐๐ โยชน์ มีปริมณฑลโดยรอบ ๓๐๐ โยชน์ ผู้ต้องการสิ่งใดก็มาปรารถนานึกคิดเอาได้

ผู้คนในทวีปทั้ง ๔ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในทวีปบุรพวิเท่ห อมรโคยาน และอุตตรกุรุ มีข้อสังเกตว่าต่างมีอายุที่กำหนดแน่นอน ฝูงชนเหล่านี้ต่างรู้จักรักษาศีล มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพบิดามารดาครูอาจารย์ มีคุณธรรมเป็นที่ตั้งและมีความเสมอภาคมีเหลื่อมล้ำกันได้เลย

๓.๑๐ ความเชื่อเรื่อง นรก สวรรค์

ชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมาร ดังนี้

๓.๑๐.๑ ความเชื่อเรื่องนรก

พุทธศาสนาเชื่อว่าการไม่รักษาศีลไม่ทำบุญนั้นย่อมเป็นเหตุให้ตกนรก ดังที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้สั่งสอนประชาชนหลังจากที่ให้ทานเนื้อเลือดของพระองค์เองว่า โทษของการไม่รักษาศีลและไม่ให้ท่านย่อมได้รับผลกรรม ดังข้อความว่า

"...อัน ๑ ได้เกิดในวงศาสัตว์เดียรฉานตัวน้อยใหญ่ทังมวล ก็บ่ได้กระทำบุญ ลางเทื่อก็ได้เกิดเป็นเปรตก็บ่ได้กระทำบุญให้ทานอัน ๑ ก็ได้เกิดในนารก..."

(๗/๔/๑)

ความว่า อนึ่งก็ได้เกิดในตระกูลสัตว์เดียรฉานน้อยใหญ่ หากไม่ได้ทำบุญก็จะเกิดเป็นเปรต หากไม่ทำบุญให้ทานอีกก็จะเกิดในนรก

เมื่อผู้คนสามารถรักษาศีลและบำเพ็ญทานตั้งมั่นปฏิบัติตนตามพระธรรมคำสอนได้แล้วย่อมสามารถหลุดพ้นจากนรกได้ ดังข้อความว่า

"...ก็จิงอาจจักเอาตนพ้นทุกข์ในวัฏฏะสงสารแลอบายภูมิทัง ๔ มีนรกเป็นต้นนั้นแล..."

(๗/๑๔/๒)

ความว่า ก็จะสามารถนำพ้นให้พ้นจากทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิดและพ้นจากอบายภูมิทั้ง ๔ มีนรกเป็นต้น

ความเชื่ออบายภูมิทั้ง ๔ คือ ภูมิแห่งความทุกข์ซึ่งมี นรกภูมิ เปรตภูมิ อสูรกายและเดรัจฉาน โดยมีความเชื่อเรื่องนรกเป็นหลักเพราะนรกเป็นภูมิที่ลงโทษผู้กระทำความผิดโดยมีผู้คุมคอยควบคุมให้รับโทษจนกว่าจะพ้นบาปกรรมแล้วจึงไปอยู่ในภูมิเปรต อสูรกาย เดรัจฉานตามลำดับจนกว่าจะมีกุศลกรรมนำตนเข้าสู่สุขคติภูมิ นรกจึงเป็นด่านแรกที่ลงโทษผู้ทำบาปกรรม ไตรภูมิพระร่วงของพระญาลิไท (๒๕๑๕ : ๒๕๘) ได้อธิบายถึงนรกภูมิว่าประกอบด้วยขุมนรกใหญ่ ๘ ขุมนรก ดังนี้

ขุมที่ ๑ สัญชีวะนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องถูกประหารด้วยดาบฟาดฟันให้ตาย แล้วก็กลับเป็นขึ้นมาอีก และถูกฟันให้ตายอีก เป็นเช่นนี้ตลอดเวลา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขุมที่ ๒ กาฬสุตตะนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องถูกตีเส้น ด้วยเชือกดำทำด้วยเหล็กแล้วก็ถาก หรือตัดออกด้วยเครื่องประหารมีขวาน มีด เลื่อยเป็นต้น อยู่เสมอ

ขุมที่ ๓ สังฆาตะนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ถูกภูเขาเหล็กที่สูงใหญ่ มีเปลวไฟอันลุกโพลง บดให้ละเอียดเป็นจุณไป

ขุมที่ ๔ โรรุวนรก บ้างก็เรียกว่า จูฬโรรุวะนรก หรือธูมะโรรุวะนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องถูกทรมานด้วยควันไฟ ให้เข้าไปสู่ทวารทั้ง ๙ ทำให้ร้องด้วยเสียงอันดัง

ขุมที่ ๕ มหาโรรุวะนรก บางทีก็เรียกว่า ชาลโรรุวนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องถูกไฟเผาตามทวารทั้ง ๙ ทำให้ต้องร้องครวญครางด้วยเสียงอันดังมาก

ขุมที่ ๖ ตาปนนรก บางทีก็เรียกว่า จูฬตาปนะนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องถูกตรึงด้วยหลาวเหล็กอันร้อนแดงและถูกไฟเผาอีกด้วย

ขุมที่ ๗ มหาตาปนะนรก บางทีก็เรียกว่า ปตาปนะนรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องไต่ขึ้นไปบนภูเขาเหล็กที่กำลังร้อนแดง แล้วตกลงไปสู่หลาวที่อยู่ข้างล่าง ทั้งถูกไฟเผาอีกด้วย

ขุมที่ ๘ อเวจีนรก บางทีก็เรียก อวีจินรก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ต้องถูกตรึงอยู่ด้วยหลาวเหล็กอันร้อนแดงทั้ง ๔ ด้าน และต้องถูกไฟเผาอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

มหานรกทั้ง ๘ ขุมนี้ แต่ละขุมตั้งอยู่ห่างกัน ๑๕,๐๐๐ โยชน์ และแต่ละขุมก็มีประตูทั้ง ๔ ทิศ ทิศละ ๑ ประตู รวม ๘ ขุมเป็น ๓๒ ประตู แต่ละประตูมีพระยายมราชประจำอยู่ประตูละ ๑ จึงมีพระยายมราช รวม ๓๒ ตน

คำสอนนี้มุ่งสอนให้ผู้คนเชื่อเรื่องนรกนั้นเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเพื่อให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเกรงกลัวและละอายในการทำบาป กุศโลบายเช่นนี้เป็นภูมิปัญญาที่ถือเป็นกรอบขัดเกลาผู้คนในสังคมให้เกรงกลัวต่อบาปเพราะไม่ต้องการตกนรกตามความเชื่อที่กล่าวมา ความเชื่อนี้จึงเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวอีสานที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพุทธศาสนาเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๓.๑๐.๒ ความเชื่อเรื่องสวรรค์

พุทธศาสนิกมีความเชื่อว่าผู้ใดทำดีเมื่อตายไปย่อมได้ไปเกิดในสุขคติภูมิ เป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ความเชื่อนี้ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมาร ตอนที่พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยเทพพรหมมาเชิญให้สุวรรณเทวบุตรลงไปเกิดเป็นสุวรรณจักรกุมารโพธิสัตว์ ดังข้อความว่า

"...ในกาลเมื่อนั้นอันว่าพระยาอินทรธิบดีราชอันเป็นใหญ่แก่เทวดาทังหลายแล กับทังพระยาพรหมทังหลายอันอยู่ในฟ้าพรหมทังหลายก็อยู่**ชั้นฟ้า**กับเทวดาอันอยู่ใน**สวรรค์เทวโลก**ทังมวลก็มาพร้อมกันเข้าไปโอกาสขอราชทานยังเทวบุตรตนชื่อว่า สุวรรณเทวบุตร ตนนั้นจักให้ลงมาเอาปฏิสนธิในเมืองคน..."

(๑/๖/๒)

ความว่า เมื่อนั้น พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดาทั้งหลายพร้อมด้วยพระพรหมและเทวดาต่างก็พร้อมกันเข้าไปขอให้สุวรรณเทวบุตรลงไปปฏิสนธิในเมืองมนุษย์

ตอนที่พระยาสุวรรณจักเอกราชจะเฉือนเนื้อตนเองให้เป็นทานบารมี จึงได้กล่าวอธิษฐานแก่เทวดาทั้งหลายในการให้ทาน ดังข้อความว่า

"...พระยาสุวรรณจักรเอกราชตนนั้นก็ลงมาจากแท่นแก้ววชิรเพศก็ยอมือตั้งขม่อมน้อมไหว้ทิศทั้ง ๘ แล้วก็กล่าวว่า ข้าแก่เทวดาเป็นอันอยู่**ชั้นฟ้า**ภายบนมีพระยาพรหมเป็นเค้า..."

(๗/๕/๒)

ความว่า พระยาสุวรรณจักรเอกราชองค์นั้นก็ลงมาจากพระแท่นแก้วแล้วก็พนมมือไหว้ทิศทั้ง ๘ แล้วก็กล่าวว่า ข้าแด่เทวดาเป็นเจ้าอันอยู่ในสวรรค์เบื้องบนมีพระพรหมเป็นต้น

ตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชได้เฉือนเนื้อตนเองให้เป็นทานบารมีแล้วก็ปรากฏเหตุการณ์อัศจรรย์ ดังข้อความว่า

"...เทวดาทังหลายมวลหมู่อันอยู่**ชั้นฟ้าทัง ๖** ก็ผายด้วยข้าวตอกดอกไม้ทิพย์แล้วแก้ว ๗ ประการตกลงมาบูรมโพธิสัตว์เจ้าพระยาพรหมก็ตบเคาแขนบูชามหาสัตว์เจ้าก็มีวันนั้นแล..."

(๗/๑๑/๑)

ความว่า เทวดาทั้งหลายอันอยู่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ก็โปรยข้าวตอกดอกไม้ทิพย์พร้อมด้วยแก้วมณีลงมาบูชาพระบรมโพธิสัตว์ พระพรหมก็เอามือตบต้นแขนบูชาพระโพธิสัตว์นั้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ความเชื่อเรื่องสวรรค์ พระญาลิไท (๒๕๑๕ : ๒๕๕) ได้อธิบายถึงสวรรค์ว่ามี ๖ ชั้น ดังนี้

สวรรค์ชั้นที่ ๑ ชื่อ จาตุมหาราชิกา ตั้งอยู่เหนือยอดเขายุคนธร ทั้ง ๔ ทิศ มีเมืองใหญ่ประจำทิศทั้ง ๔ ทิศตะวันออกมีท้าวธตรฐเป็นพระยาปกครองคนธรรพ์ทั้งหลาย ทิศตะวันตกมีท้าววิรูปักษ์เป็นพระยาปกครองพวกนาคทั้งหลาย ทิศเหนือมีท้าวเวสสุวัณเป็นพระยาปกครองพวกยักษ์ทั้งหลาย ทิศใต้มีท้าววิรุฬหกเป็นพระยาปกครองพวกกุมภัณฑ์และครุฑทั้งหลาย

สวรรค์ชั้นที่ ๒ ชื่อ ดาวดึงส์ ตั้งอยู่เหนือยอดเขาพระสุเมรุ มีพระอินทร์เป็นพระยาปกครองสวรรค์ชั้นนี้ มีไพชยนต์ปราสาทเป็นวิมานแก้วที่สถิตของประอินทร์

สวรรค์ชั้นที่ ๓ ชื่อ ยามา สวรรค์ชั้นนี้อยู่สูงกว่าชั้นดาวดึงษ์ขึ้นไปมีพระสุยามเทวราชเป็นผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้ มีปราสาทแก้ว ปราสาทเงิน ปราสาททอง เป็นวิมานที่ประทับ

สวรรค์ชั้นที่ ๔ ชื่อ ดุสิต สวรรค์ชั้นนี้อยู่สูงถัดจากชั้นยามาขึ้นไปอีก เป็นที่สถิตของพระสันดุสิตเทวราช พระโพธิสัตว์ที่จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะสถิตเป็นประธานในสวรรค์ชั้นนี้

สวรรค์ชั้นที่ ๕ ชื่อ นิมมานรดี สวรรค์ชั้นนี้อยู่สูงถัดจากชั้นดุสิตขึ้นไปอีก เทวดาที่สถิตในสวรรค์ชั้นนี้กล่าวกันว่าถ้าต้องการสิ่งใดเพียงนึกปรารถนาเอาก็ได้ดังใจหวัง

สวรรค์ชั้นที่ ๖ ชื่อ ปรนิมมิตวสวัตตี สวรรค์ชั้นนี้อยู่สูงถัดจากชั้นนิมมานรดีขึ้นไปอีก สวรรค์ชั้นนี้แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายเทวดามีพระยาปรนิมมิตวสวัตตีเป็นเจ้าผู้ปกครองเทวดาทั้งหลาย ฝ่ายมารมีพระยามาราธิราชเป็นเจ้าผู้ปกครองมารทั้งหลาย

ชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องสวรรค์ดังคำสอนข้างต้นนั้นเป็นกลวิธีสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ทำความดีว่าจะได้รับผลตอบแทนด้วยการเป็นเทวดาอยู่ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามบุญกุศลที่ตนได้สร้างมา สุวรรณจักรกุมารก็ได้สะท้อนถ้อยคำที่สอนให้เชื่อเรื่องสวรรค์อันเป็นภูมิปัญญาสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติดีในสังคมและยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนทำความดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๓.๑๑ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางโหราศาสตร์ ศาสนาพราหมณ์ ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร ดังนี้

๓.๑๑.๑ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามมงคล

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามเวลาที่เป็นมงคลในการประกอบกิจต่าง ๆ วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารสอนให้เชื่อเรื่องการกำหนดฤกษ์ยามมงคล ดังจะเห็นได้จากเมื่อพระยาอุสุภราชจะเดินทางไปชมเมืองมนุษย์ก็ได้ให้เทวดาที่อยู่ในป่าหิมพานต์กำหนดฤกษ์ยามมงคลให้ดังข้อความว่า

"...เมื่อนั้นภุมมาเทวดาตนนั้นก็กล่าวซึ่งพระยางัวว่าดังนี้ ดูราเจ้าพระยางัวอุสุภราชเจ้าทังหลายจงฟังดังเฮาทวยดู**นี่นักขัตฤกษ์วันนี่ก็ได้วันดี** เดือนออก ๔ ค่ำ พ่ำว่าได้วัน ๒ ควรพระยางัวเจ้า เอาหมู่บริวารออกเมือเมืองคนชะแล..."

(๑/๑๑/๑-๑/๑๑/๒)

ความว่า เมื่อนั้น ภุมมาเทวดาตนนั้นก็กล่าวแก่พระยาวัวว่าดังนี้ ดูราเจ้าพระยาอุสสุภราชเจ้า จงฟังคำทำนายฤกษ์ยามมงคลวันดีคือ วันจันทร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนสี่ พระยาวัวเจ้าควรพาบริวารเดินทางไปเมืองมนุษย์ในวันนี้แล

๓.๑๑.๒ ความเชื่อเรื่องการทำนาย

ความเชื่อเรื่องการทำนายเป็นความเชื่อที่ผู้คนต้องการทราบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารปรากฏคำสอนเรื่องการทำนายเหตุการณ์ที่เกิดจากฝันเพื่อให้ทราบและเข้าใจเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นว่าดีหรือร้าย ดังปรากฏในตอนที่นางสุวรรณภุมมาราชเทวีได้ฝันก่อนประสูติสุวรรณจักรกุมาร ดังข้อความว่า

"...เถิงกาลเมื่อราตรีกลางคืนนั้นนางราชเทวีก็ฝันว่านางได้นั่งอยู่เหนืออาสนาบริสุทธิ์แล้ว เมื่อนั้นยังมีแก้วลูกหนึ่งมีรัสมีฮุ่งเฮืองงามมากนักก็ฉุกแต่ชั้นฟ้าลงมาตกซ้องหน้าแห่งนางราชเทวีหั้นแล ส่วนว่านางก็เอามือรับเอาไปถวยแก่พระยาตนเป็นสามีก็แห่งตนก็มีแล เอกราชาเน อันว่าพระยาเอกราชตนนั้นก็ฮับเอาด้วยมือทั้ง ๒ แล้ว ส่วนว่า รัสมีแก้วลูกนั้นก็ไปสูงแจ้งทั่วเวียงเชตุพนนครให้ฮุ่งเฮืองงามมากนัก ส่วนพระยาชุมพูเอกราชาตนเป็นผัว ก็ฮับเอาแก้วลูกนั้นใส่ไว้ในไตคำ อันมีน้ำหนักได้พันคำนั้นแล้วก็แก้เอาผ้าอันควรค่าได้

แสนคำมาปกห่มปากไว้ไตคำมาปกห่มปากไว้ไตคำลูกนั้นแล้ว ก็นำเอาเครื่องราชาภิเษก ๕ ประการ ก็อบรมไว้ด้วยคันธะของหอมทังหลายต่าง ๆ แล้วเอกราชาเน ส่วนว่าพระยาเอกราชกับทังท้าวพระยากษัตริย์บูชาด้วยคันธมาลาของหอมทังหลายมากนักก็มีแล..."

(๑/๔/๑-๑/๔/๒)

ความว่า เมื่อเวลากลางคืน นางสุวรรณภุมมาราชเทวีก็ฝันว่าได้นั่งบนแท่นขาวบริสุทธิ์ มีลูกแก้วที่เปล่งรัศมีสว่างตกลงมาจากท้องฟ้านางก็รับเอาไว้ได้แล้ว นางก็นำเอาไปให้แก่พระยาชุมพูเอกราชแล้วพระยาชุมพูเอกราชก็รับเอาลูกแก้วแล้ววางไว้ในถาดทองคำอันมีน้ำหนักพันบาทแล้วเปลื้องผ้าอันมีค่าเท่ากับทองคำหนักหนึ่งแสนบาทมาห่มไว้ จากนั้นก็นำเครื่องราชาภิเษก ๕ ประการมาบูชาแล้วบูชาด้วยของหอมต่าง ๆ และดอกไม้มาลัย

จากข้อความข้างต้น เครื่องราชาภิเษก ๕ ประการ หมายถึง เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นพระราชาธิบดีหรือพระมหากษัตริย์ มี ๕ อย่าง ได้แก่ (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. ๒๕๔๖ : ๑-๒)

๑) พระมหาพิชัยมงกุฎ สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นทองคำทั้งองค์ลงยาและประดับเพชร มีการตกแต่งเพิ่มเติมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒) พระแสงขรรค์ชัยศรี ตามตำนานเล่าว่าเป็นพระราชศาสตรคู่บ้านคู่เมืองของพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ พระมหากษัตริย์ราชอาณาจักรขอม ต่อมาชาวประมงทอดแหได้ที่ทระเลสาบเสียมราชซึ่งยังเหลือเพียงใบพระขรรค์ส่วนด้ามนั้นหลุดหายไป เจ้าพระยาอภัยภูเบศรอัญเชิญมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำด้ามพระขรรค์หุ้มทองลงยาราชาวดี

๓) ธารพระกร สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทำจากไม้ชัยพฤกษ์หุ้มทองต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างธารพระกรองค์ใหม่ยอดองค์เป็นด้ามพระแสงมีดซึ่งในฝักที่ทำเป็นธารพระกร รัชกาลปัจจุบันโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ธารพระกรองค์เดิมที่สร้างในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตามโบราณราชประเพณี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๔) วาลวิชนี เดิมทีใช้พัดใบตาลที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทำจากใบตาลปิดทองขอบขลิบทองคำ ด้ามทำด้วยทองคำ ต่อมาจึงมีการกล่าวถึงคำว่า วาลวิชนี หมายถึง แส้ขนโค จึงสร้างแส้จามรีขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างแส้ขนหางช้างเผือก เมื่อสร้างแส้ขึ้นแล้วก็ไม่อาจเลิกใช้พัดใบตาลของเก่าได้จึงใช้รวมกันเรียกว่า วาลวิชนี

๕) ฉลองพระบาทเชิงงอน สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทำจากทองคำลงยาราชาวดี

เมื่อพระนางสุวรรณภุมมาราชเทวีสุบินเช่นนั้นจึงนำความทูลให้พระยาชมพูเอกราชฟัง พระยาชมพูเอกราชจึงรับสั่งให้โหรหลวงทำนายความฝัน ดังข้อความว่า

"...ดูราอาจารย์ทังหลายเฮย ราชเทวีก็มาเห็นนิมิตรคำฝันอันใหญ่มีสภาวะเห็นมาปานดังนี้แล จักเป็นเหตุเป็นการเยี่ยงใด ในราชสมบัติ แห่งเฮานั้นจา หรือว่าจักเป็นเหตุแก่ไพร่บ้านข้าเมืองทังหลายนั้นรือ หรือว่าบ้านเมืองเฮาจักยินดียุ่งเฮืองด้วยยศศักดิ์แห่งเฮาอันชะลือ อาจารย์ทังหลายจงจักนับหารคูณให้ฮู้ซุประการเทอญ เมื่อนั้นหมออาชิณณพราหมณทังหลาย ๘ คน ก็มาสันธดีดฮ่ำแล้วก็ซ้ำมาทำนวยทวยดูยังหูฮาทังหลายทังมวลให้ฮู้แจ้ง ซุประการเทอญ..."

(๑/๕/๒)

ความว่า ดูราอาจารย์ทั้งหลาย พระนางสุวรรณภุมมาราชเทวีสุบินเช่นนี้จะมีเหตุอันใดต่อราชสมบัติของเราหรือไม่ หรือว่าจะเป็นเหตุแก่ประชาชนทั้งหลาย หรือว่าบ้านเมืองเราจะรุ่งเรืองด้วยยศศักดิ์ ขอให้โหรทั้งหลายจงคำนวณให้ทราบเทอญ เมื่อนั้นโหรทั้ง ๘ คน ก็มาคำนวณทำนายดูตามหลักโหราศาสตร์ทั้งมวลก็รู้ชัดแจ้งทุกประการ

เมื่อโหรได้คำนวณตามหลักโหราศาสตร์ แล้วจึงทูลถวายรายงานต่อพระยาชุมพูเอกราชดังข้อความว่า

"...ข้าแด่พระยาเอกราชส่วนว่ากิจจะอันตายก็บ่เกิดมีในสำนักมหาราชเจ้าสักอันแลเท่าว่าโพธิสัตว์องค์ ๑ จักลงมาเอาปฏิสนธิเกิดในท้องแห่งนางราชเทวี ก็จักมีบ่อย่าชะแล อันว่าโพธิสัตว์เจ้าตนนั้นแก่นวิเศษแท้ดีหลี มีบุญสมภารมากนัก ก็จักได้ผาบทิศทั้ง ๔ เป็นที่พึ่งแก่คนทังหลายก็มีบ่อย่าชะแล..."

(๑/๖/๑)

ความว่า ข้าแด่พระยาเอกราชเหตุอันตรายก็ไม่เกิดมีแก่ราชสมบัติของมหาราชเจ้าจริงแท้ หากแต่ว่ามีพระโพธิสัตว์พระองค์หนึ่งจะลงมาปฏิสนธิในครรภ์ของราชเทวี พระโพธิสัตว์พระองค์นั้นมีบุญวิเศษมากนักสามารถปราบบ้านเมืองในสี่ทิศและเป็นที่พึ่งของคนทั้งหลายแน่นอน

นอกจากนี้ยังมีการทำนายเหตุการณ์เพื่อให้ทราบถึงข้อดีหรือร้ายของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ปรากฏในตอนที่พระยาชุมพูเอกราชได้ให้โหรมาทำนายถึงเหตุการณ์ที่สุวรรณจักรกุมารหายไปในป่าหิมพานต์คราวที่ออกล่ากวาง ดังข้อความว่า

"...ว่าอันสูท่านทังหลายก็จงทำนวยนายดูจักว่าตายแล้วแลบ่ตายให้เฮาได้สู้ดูเทอญ..."

(๕/๗/๒)

ความว่า อันท่านทั้งหลายก็จงคำนวณดูว่าลูกเราจะตายหรือยังไม่ตายให้เราได้รู้เถิด

เมื่อได้รับพระราชโองการแล้ว เหล่าพราหมณ์ปุโรหิตทั้งหลายก็ต่างพากันทำนายดวงชะตาของสุวรรณจักรกุมารแล้วกราบทูลพระยาชุมพูเอกราช ความว่า

"...ข้าแด่มหาราชาเป็นเจ้า ส่วนว่าลูกแห่งมหาราชาเจ้านั้นดังผู่ข้าทังหลายทวยดูนี่ก็บ่พอหลางฮ้ายสังเท่าว่ายังมีบาปมาเกาะฮมสมเกาะก็หากเหมือนมีทุกข์เมื่อภายลุนพอยซ้ำจักมีลาภใหญ่ชะแล มหาราชาเจ้าอย่าได้กินแหนงใจเทอญเมื่อหน้าท่านจักมาชะแล ตั้งแต่เดือนนี่คาไปฮอดเดือน ๖ ออก ๗ ค่ำมหาราชาเจ้าพ่ำเอาหมู่รี้พลโยธาทังหลายไปต้อนไปฮับเจ้าราชบุตรตนลูกเอามาบังอุสาราชาภิเษกไว้เป็นพระยาแทนพ่อดีชะแล..."

(๕/๘/๑)

ความว่า ข้าแด่มหาราชเจ้า อันว่าโอรสของมหาราชเจ้านั้นยังไม่ตาย หากแต่บาปกรรมชาติก่อนกำลังส่งผลให้ต้องตกทุกข์ได้ยาก เมื่อกาลผ่านพ้นก็จะได้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ขอให้มหาราชเจ้าอย่าสงสัยอันใดเลยนับตั้งแต่บัดนี้ไปจนถึงขึ้น ๗ ค่ำ เดือนหกขอให้มหาราชเจ้า นำเอาหมู่รี้พลโยธาทั้งหลายไปต้อนรับราชบุตรแล้วทำพิธีราชาภิเษกให้เป็นกษัตริย์สืบราชบัลลังก์แทนพระองค์เทอญ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่สะท้อนภูมิปัญญาการใคร่ครวญและการคำนวณประกอบกับความเชื่อถือศรัทธา โหราศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่ได้รับการเชื่อถือสืบต่อกันเรื่อยมา วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมารสะท้อนความคำสอนที่มุ่งสอนให้เชื่อถือโหราศาสตร์อันเป็นภูมิปัญญาในการคิดและการคำนวณทำนายเหตุการณ์ต่าง ๆ ในท้องเรื่องได้แสดงถึงความแม่นยำของการทำนายด้วยกลวิธีทางโหราศาสตร์ ความเชื่อนี้จึงเป็นคำสอนที่แฝงให้ผู้รับสารยอมรับและเชื่อโหราศาสตร์ โดยมีวรรณกรรมเครื่องมือสื่อความเชื่อไปผู้รับสาร

จากข้อความที่กล่าวนั้นสรุปได้ว่าคำสอนด้านศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร เป็นคำสอนที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อถือสิ่งลี้ลับและความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อทั้งสองประเภทนี้มีผลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และทำหน้าที่เป็นเป็นศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน ความเชื่อและศาสนาต่างก็สะท้อนคำสอนออกมาเพื่อเป็นบทขัดเกลาคน ชุมชน สังคมโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความสันติสุขให้บังเกิดขึ้นทั้งในตนและสังคม

๔. คำสอนด้านค่านิยม

สุวรรณจักรกุมาร เป็นวรรณกรรมที่บันทึกคำสอนด้านค่านิยมซึ่งพบว่ามีการกล่าวถึงค่านิยม ดังนี้

๔.๑ ค่านิยมในการแต่งกาย

ค่านิยมในการแต่งกายปรากฏในตอนที่นางอุมมาทนิตจะเดินทางไปดูมหรสพในสวนอุทยานกลางป่า นางเขมาวดีผู้เป็นแม่จึงแต่งกายให้ลูกอย่างสมฐานะ ดังข้อความว่า

> "...นางก็มากระทำมเนมนาตกแต่งแปงเครื่องให้แก่ลูกตน ว่าเป็นว่าม้าวใส่แขนแหวนใส่ก้อยสร้อยสังวาล เครื่องอลังการเสื้อผ้าสนแซ่วสายสะอิ้งแก้วไหมคำคาดแอวตน มณฑลต่างแก้วงามเหลือพราม ๆ หน้าเก่าใส่จักคำผ้าสไบดูเฮืองฮุ่งรัศมีพุ่งเมือง ๆ ทำสันแล้วก็ให้ลูกสาวประดับประดาพร้อมทุกสิ่งแล้วก็ส่งลูกแก้วตนไปด้วยคำว่าดูราลูกฮักแม่ เจ้าจงไปด้วยหนทางเส้นนี้เทอญ..."
>
> (๒/๖/๒)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ความว่า นางก็มากระทำการแต่งกายให้แก่ลูกตนอย่างเร่งรีบ มีกำไลใส่แขน แหวนสวมนิ้วก้อย สวมสร้อยสังวาล เครื่องแต่งกายสวยงาม มีผ้าแถบปักเหลื่อมแก้วมณีและทองคำเอาไว้คาดเอว สวมต่างหูอันทำจากแก้วมณีเลื่อมระยับห่มสไบดูสวยงามมีรัศมีส่องระยับนางก็แต่งตัวให้ลูกสาวพร้อมทุกประการแล้วก็มาส่งลูกตรงทางขึ้นบอกว่าให้เจ้าไปตามหนทางเส้นนี้

จากตัวอย่างข้างต้นสังเกตได้ว่าการแต่งกายของบุคคลจะแสดงถึงการมีฐานะทางสังคม หากผู้มีอันจะกินจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์และเครื่องประดับอันงดงาม คำสอนนี้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในการแต่งกายที่ต้องมีการสรวมใส่เครื่องประดับต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความมีฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ยังสะท้อนภูมิปัญญาเครื่องนุ่งห่มในสมัยนั้นว่ามีการนุ่งห่มอย่างสวยงามและมีการประดับด้วยเครื่องประต่าง ๆ ภูมิปัญญาในแง่คำสอนเรื่องนี้จึงเป็นข้อชี้ชวนให้ผู้รับสารเข้าใจถึงการแต่งกายที่ถูกกาลเทศและเหมาะสมกับฐานะของครอบครัวตนเอง

๔.๒ ค่านิยมในการเคี้ยวหมาก

คำสอนค่านิยมในการเคี้ยวหมากในวรรณกรรมอีสานสอนให้รู้ถึงความนิยมในการเคี้ยวหมากและการใช้หมากเป็นเครื่องแสดงสัมพันธไมตรีที่ดีทั้งยังเป็นการแสดงการให้เกียรติแขกผู้มาเยือน ดังปรากฏในตอนที่สุวรรณจักรกุมารหลงป่าและจะเข้าไปขอเครื่องบริโภคจากเจ้าของปราสาทเขาคำ ดังข้อความว่า

"...กูจักเข้าไปขอกินข้าวนำเจ้าปราสาทที่นี่ให้หายอยากข้าวน้ำพร้อมทั้ง **หมากพลู**ก่อนเทอญ ว่าอันส่วนว่าตนแก้วบูรมโพธิสัตว์ก็เข้าไปสู่ปราสาทแก้วเขาคำ..."

(๔/๑๐/๑)

ความว่า เราจะเข้าไปขอข้าวปลาอาหารน้ำดื่มเพื่อรับประทานและขอหมากพลูเพื่อเคี้ยวให้หายอยาก ว่าแล้วสุวรรณจักรกุมารก็เข้าไปสู่ปราสาทเขาคำ

ตอนสุวรรณจักรกุมารเข้าไปขอรับประทานอาหารในปราสาทเขาคำนางอุมมาทนิตก็จัดเตรียมอาหารให้รับประทาน ครั้นเสร็จแล้วจึงจัดแต่งหมากพลูให้สุวรรณจักรกุมาร ดังข้อความว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

"...ส่วนว่านางแก้วก็จิงกวดแผ้วเสียขัดโตกล้างถวายเสียดีงามแล้วก็คว่ำว่าไว้เหนือหิ้ง แล้วก็แต่งแปลง**หมากพลู**ใส่ขันแก้วมากหลายมากระทำให้แก่บูรมโพธิสัตว์เจ้ากิน..."

(๕/๑/๑)

ความว่า ส่วนว่านางอุมมาทนิตก็ชำระล้างถ้วยชามแล้วนำไปผึ่งไว้บนหิ้ง จากนั้นจึงมาจีบหมากพลูให้สุวรรณจักรกุมารเคี้ยว

จากข้อความข้างต้นพบว่ามีคำสอนที่สะท้อนค่านิยมในการกินหมากของชาวอีสาน การกินหมากในแพร่หลายในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณวรรณกรรมจึงบันทึกค่านิยมเหล่านี้เพื่อสะท้อนให้ลูกหลานได้รับรู้เรื่องราวในการกินหมากว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับครัวเรือนชาวอีสานและคนไทยทั่วไป นอกจากนี้หมากพลูยังถือเป็นเครื่องแสดงน้ำใจไมตรีต่อแขกผู้มาเยือนเสมือนว่าเป็นธรรมเนียมเสมอ คำสอนให้เข้าใจและรับทราบค่านิยมเหล่านี้จะนำไปสู่การปฏิบัติตนของคนในสมัยนั้นเพื่อแสดงความมีไมตรีต่อผู้มาเยือน

๕. คำสอนด้านการปกครอง

วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร ปรากฏคำสอนสำหรับพระราชาหรือชนชั้นปกครอง ข้าราชการ และประชาชน ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๕.๑ สอนพระราชา

การปกครองบ้านเมืองในระบอบกษัตริย์ยึดถือเอาหลักการปกครองทศพิธราชธรรม ปรากฏในสุวรรณจักรกุมารตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชสั่งสอนท้าวพระยาเมืองขึ้นทั้งหลาย ดังข้อความว่า

"...ส่วนว่าพระยาเอกราชตนนั้นก็สั่งสอนยังถ้วนพระยาทังหลายฝูงนั้นให้ตั้งอยู่ในคองอันชอบประกอบด้วย**ทศราชธรรมสิบประการ**ก็มีวันนั้นแล..."

(๗/๔/๑-๗/๔/๒)

ความว่า ส่วนว่าพระยาเอกราชพระองค์นั้นก็สั่งสอนพระยาทั้งหลายให้ตั้งอยู่ในครรลองธรรมอันชอบประกอบด้วยทศพิธราชธรรมสิบประการ

ตอนที่พระยาสุวรรณจักเอกราชทรงมอบราชสมบัติให้พระยาสุวรรณคันธะครองเมืองแทนได้ทรงกำชับให้ปฏิบัติตนรักษาข้อทศพิธราชธรรมให้มั่นคง ดังข้อความว่า

"...ประการนึ่งเจ้าลูกรักพ่อก็จงตั้งอยู่ด้วยคลองให้ชอบ**ทศราชธรรมสิบ**เยี่ยงอย่าให้พังธีตประเพณีเทอญ..."

(๘/๘/๒)

ความว่า ประการหนึ่งเจ้าลูกรักพ่อจงตั้งอยู่ด้วยคลองธรรมให้ปฏิบัติตามทศพิธราชธรรมเป็นมั่นอย่าได้ทำลายข้อยึดถือที่สืบต่อเป็นประเพณีนี้เทอญ

จากข้อความข้างต้นกล่าวได้ว่า ทศพิธราชธรรมเป็นหลักคำสอนที่สำคัญยิ่งสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ใช้ปกครองผู้คนโดยธรรมอันชอบเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่บ้านเมือง

ทศพิธราชธรรม อันเป็นธรรมที่พระเจ้าแผ่นดินควรยึดถือเป็นหลักสำคัญในการปกครองมี ๑๐ ประการ (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. ๒๕๔๖ : ๕๐๗) ได้แก่

๑. ทาน (ทานำ) คือ การให้ การเสียสละ นอกจากเสียสละทรัพย์สิ่งของแล้วยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่ผู้อื่นด้วย

๒. ศีล (ศีลำ) คือ ความประพฤติที่ดีงาม ทั้ง กาย วาจา และใจ ให้ปราศจากโทษ ทั้งในการปกครอง อันได้แก่ กฎหมายและนิติราชประเพณี และในทางศาสนา

๓. บริจาค (ปริจาคำ) คือ การเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อความสุขส่วนรวม

๔. ความซื่อตรง (อาชชวำ) คือ ความซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครองดำรงอยู่ในสัตย์สุจริต

๕. ความอ่อนโยน (มัททวำ) คือ การมีอัธยาศัยอ่อนโยน เตารพในเหตุผลที่ควร มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสและอ่อนโยนต่อบุคคลที่ เสมอกันและต่ำกว่า

๖. ความเพียร (ตปำ) คือ ความอุตสาหะในการปฏิบัติงาน ปราศจากความเกียจคร้าน

๗. ความไม่โกรธ (อกุโกธำ) คือ ความไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏไม่มุ่งร้ายผู้อื่นแม้จะลงโทษผู้ทำผิดก็ทำตามเหตุผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๘. ความไม่เบียดเบียน (อวิหิ สา) คือ การไม่เบียดเบียน หรือบีบคั้น ไม่ก่อทุกข์หรือเบียดเบียนผู้อื่น

๙. ความอดทน (ขันติ) คือ การมีความอดทนต่อสิ่งทั้งปวง รักษาอาการกาย วาจา ใจให้เรียบร้อย

๑๐. ความยุติธรรม (อวิโรธนิ) คือ ความหนักแน่น ถือความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นหลักไม่เอนเอียงหวั่นไหวด้วยคำพูด อารมณ์ หรือลาภสักการะใด ๆ

หลักธรรมทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นแนวปฏิบัติของพระราชาหรือผู้ปกครองบ้านเมืองเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุขสืบไป

ส่วนคลอง ๑๔ ของพระราชาตามแนวคิดของชาวอีสานนั้นได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ที่พึงปฏิบัติเพื่อความสุขสงบของประชาชน และยังเป็นข้ออธิบายถึงจริยวัตรที่พระราชาพึงปฏิบัติ ๑๔ ประการ ได้แก่ (จารุบุตร เรืองสุวรรณ. ๒๕๔๒ : ๖๔๑-๖๔๔)

๑) ให้รู้จักพิจารณาแต่งตั้งเสนาอำมาตย์และขุนนางผู้ที่มีความประพฤติซื่อสัตย์สุจริต

๒) ให้รู้จักออกว่าราชการประชุมหารือขุนนางเป็นประจำและให้รู้จักป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึกศัตรู

๓) เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่ให้อัญเชิญพระพุทธรูปลงสรงน้ำและบูชาด้วยดอกไม้ของหอม ก่อพระเจดีย์ทราย ทำพิธีบูชาเทพยดาทั้งหลายทั้งปวง

๔) เมื่อถึงเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์ฝ่ายใต้มาสรงน้ำพระสงฆ์ฝ่ายเหนือ และให้นิมนต์พระสงฆ์ฝ่ายเหนือให้สรงน้ำพระสงฆ์ฝ่ายใต้ จัดให้ราษฎรสรงน้ำพระและถวายโอ่งน้ำเป็นประจำทุกปี

๕) เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์ทั้งหลายจัดพิธีบายศรีแด่พระราชาแล้วให้พระราชานำเอาน้ำพระพุทธมนต์มาสรงพระพุทธรูปสำคัญจากนั้นจึงนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์สู่ขวัญพระพุทธรูปในพระราชวัง

๖) เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์ข้าราชการทั้งปวงทำพิธีถือพระพิพัฒน์สัตยา แสดงความจงรักภักดีต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระราชา

๗) เมื่อถึงเดือนเจ็ดให้จัดพิธีบวงสรวงเทพารักษ์มเหสักข์หลักเมืองและสมโภชเทพอารักษ์รักษาบ้านเมือง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๘) เมื่อถึงเดือนแปดให้ทำพิธีสวดบูชาชะตาเมือง บูชาเทวดาทั้ง ๔ ทิศ ให้ยิงปืน หว่านหินกรวดและทรายรอบเมืองเป็นเวลา ๓ วัน ๗ วัน

๙) เมื่อถึงเดือนเก้าให้จัดทำบุญข้าวประดับดินแล้วให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการทั้งปวงทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา แสดงความจงรักภักดีต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระราชาอีกครั้งหนึ่ง

๑๐) เมื่อถึงเดือนสิบ ให้ทำบุญถวายข้าวสลากภัตอุทิศให้บรรพชน

๑๑) เมื่อถึงเดือนสิบเอ็ดให้สมโภชพระเจดีย์ธาตุแล้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระอุโบสถ บูชาด้วยดอกไม้ของหอมต่าง ๆ บูชาพระยานาคสิบห้าตระกูลให้บ้านเมืองร่มเย็น

๑๒) เมื่อถึงเดือนสิบสอง ให้เสนาอำมาตย์ข้าราชการทั้งหลายอัญเชิญพระราชาเสด็จขบวนพยุหยาตรชลมารคเพื่อนมัสการพระธาตุศรีธรรมาโศกราช และจัดให้มีพิธีไหลเรือไฟ แข่งเรือและพิธีบวงสรวงเทพยดาทั้งหลายทั้งปวง

๑๓) ให้รู้จักบำเพ็ญบุญให้ทาน รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ปกครองด้วยหลักทศพิธราชธรรมและพรมวิหาร ๔ บำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง

๑๔) ให้รู้จักสมบัติ ๑๔ ประการ คือ หูเมือง ตาเมือง แก่นเมือง ประตูเมือง ฮากเมือง เหง้าเมือง ขื่อเมือง ฝาเมือง แปเมือง เขตเมือง สติเมือง ใจเมือง ค่าเมือง และเมฆเมือง ทั้ง ๑๔ ข้อนี้อธิบายดังนี้

๑๔.๑) หูเมือง ได้แก่ ราชฑูต ผู้รู้ในการเจรจาต่างประเทศ

๑๔.๒) ตาเมือง ได้แก่ ครูอาจารย์ผู้รอบรู้อักษร

๑๔.๓) แก่นเมือง ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

๑๔.๔) ประตูเมือง ได้แก่ เครื่องศาสตราวุธทั้งหลาย

๑๔.๕) ฮากเมือง ได้แก่ โหราจารย์ที่ชำนาญการ

๑๔.๖) เหง้าเมือง ได้แก่ เสนาผู้ใหญ่ที่มั่นคงในศีลธรรม

๑๔.๗) ขื่อเมือง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชน

๑๔.๘) ฝาเมือง ได้แก่ ทหาร ตำรวจที่กล้าหาญ

๑๔.๙) แปเมือง ได้แก่ พระยาที่มีคุณธรรมจริยธรรม

๑๔.๑๐) เขตเมือง ได้แก่ เสนาอำมาตย์ผู้รู้ผิดชอบชั่วดีในงานราชการบ้านเมือง

๑๔.๑๑) สติเมือง ได้แก่ เศรษฐีและพ่อค้าผู้มั่งมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๑๔.๑๒) ใจเมือง ได้แก่ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรค

๑๔.๑๓) ค่าเมือง ได้แก่ ภูมิประเทศและพลเมืองที่ดี

๑๔.๑๔) เมฆเมือง ได้แก่ เทพยดาอารักษ์บ้านเมืองทั้งหลาย

คำสอนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ผู้เป็นพระราชาก็ต้องใช้พระราชอำนาจตามหลักธรรมเพื่อให้ประชาชนอยู่ด้วยความสุขสงบ พระราชาที่ปกครองโดยใช้หลักธรรมเช่นนี้ย่อมจะนำพาบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง คำสอนเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่สั่งสมและพัฒนาจนเป็นถ้อยคำสอนที่ทรงคุณค่าเหมาะสำหรับพระราชาใช้ปกครองบ้านให้ผาสุกร่มเย็น

๕.๒ สอนข้าราชการและประชาชน

การปฏิบัติตนที่เหมาะสมของข้าราชการและประชาชนนั้น ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกุมาร ซึ่งสอนให้ไม่ประพฤติผิดหลักศีลธรรม ดังตอนที่พระยาสุวรรณจักรเอกราชสละราชสมบัติให้พระยาสุวรรณคันทะได้ทรงครองเมืองแทนพระองค์ ก่อนเสด็จไปผนวชเป็นฤาษีนั้น พระองค์ได้ให้คำสอนแก่โอรส ขุนนางและประชาชน ดังข้อความว่า

> "...ตั้งแต่นี้ไปภายหน้าเจ้าอย่าได้กระทำกรรมอันบ่ชอบในมิจฉาจาร ประการนึ่ง เจ้าอย่าได้กินน้ำเหล้าเมามัว อันนึ่งอย่าสามหาวโอดอ้าง อันนึ่งอย่าหลิ้นชู้พลากเมียตน อันนึ่งอย่าเก็บคำผู้นึงไปส่งให้ทางผิดเถียงกันแตกม้างเสียกัน อันนึ่งอย่ามักกล่าวดำร้ายอย่าไปเบียดเบียนไพร่ฟ้ามนตรี อย่ามักใคร่ฆ่าแต่คน อย่าม้างพุทธรูปแลเจดีย์ อย่าตัดไม้ศรีมหาโพธิ์ อย่าม้างที่ไว้ธาตุแก้วโสตเจดีย์ อันนึ่งอย่าม้างสังฆะแตกเป็น ๒ อย่าติเตียนนินทาอื่นให้โศกเศร้าหมองไว้ อย่าฆ่าเจ้าเอาของ อย่าปองโลภด้วยตาชั่งแลชิงย้อย อย่ายั่วเยาท่าน อย่าข่มยังหัว อย่ากุมชิงเอาของท่าน อย่าข่มเหงเต็งเอาของท่านมาเป็นของตน..."
>
> (๘/๑/๑-๘/๑/๒)

ความว่า ตั้งแต่นี้ไปภายหน้าจงอย่าได้กระทำกรรมอันไม่ชอบในมิจฉาจาร ประการหนึ่งเจ้าอย่าได้ดื่มน้ำเหล้ามัวเมา ประการหนึ่ง อย่าได้พูดสามหาวอวดอ้าง ประการหนึ่ง อย่าเล่นชู้พรากจากภรรยาตนเอง ประการหนึ่ง อย่าจำคำคนอื่นไปเล่าให้อีกคนฟังทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน ประการหนึ่ง อย่าพูดจาว่าร้าย อย่าเบียดเบียนไพร่ฟ้าข้าราชบริพาร อย่ามักใคร่ในการฆ่าคนอย่าทำลายพระพุทธรูปและเจดีย์ อย่าตัดต้นพระศรีมหาโพธิ์ อย่าทำลายพระธาตุที่บรรจุ

พระบรมสารีริกธาตุ อย่ายุยงพระสงฆ์ให้แตกเป็นสองพวก อย่าติเตียนนินทาผู้อื่นให้โศกเศร้าหมองใจ อย่าฆ่าคนชิงทรัพย์ อย่าโกงตราชั่ง อย่ายั่วยุผู้คน อย่าข่มเหงคน อย่าแย่งชิงเอาของท่าน อย่าข่มเหงเอาทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของตน

จากข้อความข้างต้น เป็นคำสอนที่สั่งสอนทั้ง ข้าราชการและประชาชน โดยให้เอาคำสอนนี้ไปใช้ในการปกครองครอบครัว ชุมชน สังคม และชาติบ้านเมือง เพราะการปกครองที่ชอบด้วยหลักคุณธรรมย่อมทำให้เกิดความสุขสงบในครอบครัว สังคม และชาติบ้านเมือง

วรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักกุมาร ปรากฏคำสอนที่สะท้อนถึงปรากฏการณ์ทางสังคมของยุคสมัยที่สร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นข้ออธิบายถึงภูมิปัญญาที่ปราชญ์ชาวอีสานได้สร้างคำสอนขึ้นเป็นเครื่องขัดเกลาผู้คนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข คำสอนเหล่านี้ล้วนเป็นคำสอนที่สำคัญสำหรับบุคคลและสังคม โดยมีจารีตปฏิบัติที่อุดมไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีข้อชี้แนะให้ปฏิบัติทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างบริบูรณ์และยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงพฤติกรรมของชาวอีสานว่าเป็นผู้มีความโอบอ้อมอารีและมีข้อยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เป็นผู้ที่ละอายต่อการทำบาป ให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมโดยยึดถือคลอง ๑๔ เป็นแบบอย่าง นับเป็นองค์ความรู้ด้านคำสอนของบรรพชนที่สรรสร้างและกลั่นกรองจนตกผลึกกลายเป็นภูมิปัญญาคำสอนที่ทรงคุณค่าที่ควรยกย่องสืบไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY